ÇAĞ VE İLHAM IV

K U R U L U Ş

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ

(DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

ŞİİR:

ŞİİRLER I	Monna Rosa
ŞİİRLER II	Şahdamar/Körfez/Sesler
ŞİİRLER III	Hızırla Kırk Saat
ŞİİRLER IV	Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu
ŞİİRLER V	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI	Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VII	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII	Ateş Dansı
ŞİİRLER IX	Alınyazısı Saati

GÜN DOĞMADAN (Şiirlerin Toplu Basımı)

HİKÂYE:

HİKÂYELER I	Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER II	Portreler

PİYES:

PİYESLER I • ARMAĞAN

ÇEVİRİ ŞİİR:

BATI ŞİİRLERİNDEN•İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN

DÜŞÜNCE:

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • ÇAĞ VE İLHAM I-II-III • YİTİK CENNET • MAKAMDA • İSLÂMIN DİRİLİŞİ • DİRİLİŞ MUŞTUSU • İSLÂM • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DÜŞÜNCELER I-II • GÜNDÖNÜMÜ • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • UNUTUŞ VE HATİRLAYIŞ • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • VAROLMA SAVAŞI • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

DENEME:

EDEBİYAT YAZILARI I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III Eğik Ehramlar

İNCELEME:

YUNUS EMRE•MEHMED ÂKİF•MEVLÂNA

GÜNLÜK YAZILAR:

FARKLAR•SÜTUN•SÛR•GÜN SAATİ

SÖYLEYİŞLER:

röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

konferans:

ÇIKIŞ YOLU I- Ülkemizin Geleceği
ÇIKIŞ YOLU II- Medeniyetimizin Dirilişi

meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU III- Kutlu Millet Gerçeği

SEZAİ KARAKOÇ

ÇAĞ VE İLHAM
IV
KURULUŞ

3. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
P.K. 1279, Sirkeci - İstanbul. Nuruosmaniye Cd.
Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul
Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57

Diriliş Yayınları : 34

Birinci Baskı : 1986
İkinci Baskı : 1996

BU KİTAP

Bu kitap, 1983'te Günlük **Diriliş** Gazetesi'nde yayınlanmış yazılardan (daha çok başyazı) oluşmuştur. Son yazı olan **Esaret Rüzgârı** ilk defa burada yayınlanmaktadır.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılamaz).

Dizgi-İçdüzen: hayalevi tasarım
Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul
İstanbul – Şubat 2008

ÇAĞ VE İLHAM

IV

KURULUŞ

İNSANLIK VE ORTADOĞU

Milâdî 1983 yılına girdiğimiz ve 2000 yılına son derece yaklaştığımız bir dönemde, insanlık, gerek bölgelerle sınırlı gibi gözüken savaşlarla, gerekse her zamanki siyasî, ekonomik ve sosyal problemlerle kaynaşıp durmakta. Ve görünüm, bu problemlerin giderek çözümlenmesinden çok, daha da yoğunlaşması yönünde. Biz, bunun sebebi olarak, olayların, ilgili devletlerce, ulusların kamuoyunu oluşturan kurumlarca, kitleler ve liderlerce doğru yorumlanmamasını ve gereği gibi değerlendirilmemesini görüyoruz. Tarihî önyargıların, çıkarların ve ihtirasların gözü bağlayan karanlığında, kin ve öç duygularının âdeta uzun eğitim ve öğretimlerle aşılanmasında yatıyor bu olgu...

Ortadoğu'nun acılı yazgısının çözümünü sadece siyasî uzlaşma ve anlaşmalarda aramak, insanlık için tarihî yanılgıların en büyüğü olacaktır. İnsanlar, problemlerin vahimliğini hissetmedikçe, çözümü, en

olmadık ve elverişsiz yerlerde arayacaklardır. Bu da onlara giderek bir kötümserlik aşılayabilecektir.

Uzakdoğu'da, geçen son yıllarda Vietnam'da, Kore'de karşı karşıya gelen ve çatışmalarını ideolojik görünümle maskeleyen süper güçler, bu kez, bunalımı Ortadoğu'ya taşımışlardır. Ancak bu taşımada şu fark vardır ki, giderek bu güçler arasında, görünüşte bir çatışma, gerçekte ise gizli bir anlaşma hissediliyor. Bu da gösteriyor ki, gerçekte, asıl problemin kaynağı, siyasî ve ekonomik olmaktan çok, onlarla birlikte, çağımızda "insan" ve "medeniyet" kavramları ve kanılarıdır. Evet, bugün Kapitalist ve Sosyalist blokların, insanlar, ülkeler, ırklar, dinler ve kültürler hakkındaki görüşlerini yeni baştan ele alıp kökten değiştirmedikçe ve bugünkü gibi, her birinin ümanizmi öbürüne kaptırmadan hep kendisine mal etmesi gibi kendini aldatmalar sürüp gittikçe, problemler yoğunlaşacak, yara derinleşecektir.

Lübnan'ın başına gelen, basit bir savaş olayının tabii sonucu gibi düşünülüp açıklanamaz. Bu, artık çağımızdaki geçerakça medeniyet, insan ve ümanizma kavramlarının iflâs ettiğini gösteren trajik bir tarih belgesidir.

Bütün medeniyetinin temellerini borçlu olduğu Ortadoğu'yu yıkmaya çalıştığı takdirde, insanlık, kendi mezarını kendisi kazmış duruma düşmüş olmuyor mu?

Evet, insanlık, yeniden kendine dönerek, medeniyet, insan ve değerler konusundaki kanaatlerini

ele almak, eleştirmek, tasfiyeye tâbi tutmak zorundadır.

İnsanlık, mânevî bir ölüm içinde ilerlemektedir. Öyleyse, yeniden doğmak zorundadır.

Düşünürleri, sanatçıları, şairleri ve uzak görüşlü liderleriyle yeniden doğmak ve dirilmek zorundadır insanlık.

ORTADOĞU'NUN DRAMI:

Gündemde Görünmeyen Gündem

Ortadoğu, günün ve tarihin bir kere daha gündemine girmiş bulunuyor. Hem de, Tanrım, ne yüklü bir gündem! Öyle bir gündem ki, geçmişin uzak ve karanlık bölgelerinden gelen vahşi ve ürpertici niyetler yüzünden ve yakın geleceği hedef almış akıl almaz barbarlık programlarıyla ölüm sarısı renginde ve kapkara. Bu manzara, ilk bakışta, dışarının hazırladığı bir durum; ama, gerçekte, Ortadoğu'yu bu yakıcı gündemin önüne getiren sebep, yine Ortadoğu'nun iç dünyasına ait. Trajedi, bizzat karakterin kendi öz ruhundan besleniyor ve kaynaklanıyor.

Evet Ortadoğu, son yüzyıllardır, kendi medeniyet ve kültürünün daha çok dış ve donuk tabakalarına dayanarak Batı'nın saldırısına karşı ayak diredi. Sonundaysa, dünyanın bir çok bölgelerinde olduğu gibi ona yenildi. Bu kez de, birdenbire, bir panik ha-

vası içinde, kendi kültür ve uygarlığını tümüyle bırakma denemelerine geçti. Ama bu, onun şuuraltında umulmaz ve onulmaz yaralar açtı. Şimdi, bu yaralar, durulmaz akışlar halinde kanıyor.

Her ülke, kendi içinde, ve ülkeler birbirlerine karşı sürekli bir çatışma çırpınışında. İşte, bu saatte, süper güçler, onu, asla bütünleşmez ve birleşmez gördükleri için, parça parça doğramaya, tuzla buz edercesine ufalamaya girişmiş bulunuyorlar. Ve geçmişin, büyük birliğini ve geleceğin birlik potansiyelini yok etmenin tarihî, politik ve ekonomik ortamını, kültürel şartlarını oluşturmak istiyorlar. Böylece, Ortadoğu'da gündem kabarıyor ve ondan sıçrayan kıvılcımlar, öteki bölgelere yansıyor.

Nasıl, Ortadoğu'yu kuşatan ve bir çember içinde sıkıştıran bu ağır durum, aslında, Kapitalist ve Komünist Dünyanın sadece askerî ve ekonomik gücünden kaynaklanmıyor ve asıl "medeniyet" ve "insanlık" anlayışlarından doğuyorsa, ona karşı gerekli direnç ve tepkiyi gösterememe de, sadece Ortadoğu'nun maddî güç yetersizliğinden değil, bizzat onu bu yeterliğe erdirmeyen ruh tıkanıklığı, karakter tereddüdü, kişilik soysuzlaşması gibi, sonuç olarak, yine kültür temelindeki çatlaklık, kırıklık, kayış ve yıkılışlardan geliyor.

Bu yüzdendir ki, Ortadoğu yazgısını aydınlatmanın ve karadan aka çevirmenin yolu, sadece bir takım siyasî manevralar ve bazı askerî hareketlerden geçmiyor; asıl, kültür ve medeniyet konusunda kendini yeniden yoklama, kendine gelme ve dönme, ye-

ni baştan bir kültür ve kişilik iç hesaplaşmasına girişme kanalından geçiyor.

Kısa vâdede, diplomatik, siyasî, ekonomik ve askerî hareketler planında bu ülkelerin almaları gereken bazı zaruri kararlar ve yapmaları gereken bazı teşebbüsler vardır şüphesiz. Ama, asıl kurtuluş, uzun vâdeli bir programda gizlidir.

İşte, asıl gündem bu programda. Henüz gündemde görünmeyen gündem budur.

Bu gündemi, kim ve ne getirecektir? Bu gündem, nasıl gün yüzü görecektir. Ve o, ne zaman, ne şekilde su yüzüne çıkacaktır?

İşte asıl sorulması gereken sorular bunlardır.

YARA

Bugün İslâm Dünyasının içine itildiği savaş, insan kıyımı bir rastlantı değil. Afganistan'ın Ruslar tarafından işgali ile Lübnan'a İsrail'in saldırısı birbiriyle ilgilidir. Gizli anlaşmalar olduğu anlaşılıyor arada. İran - Irak savaşını da süper güçlerin hazırladığını görmek için kâhin olmaya gerek yok. Her şey Vietnam savaşı sona erdirilirken olup bitti. Daha doğrusu, İslâm Dünyası ateşler içine düşsün diye öbürü bitirildi.

Bugün Afganistan'ın başına gelen, yarın bir başka İslâm Ülkesinin başına gelebilir. Bugün İran - Irak arasında çıkarılan ve sürmesi için gizlice çaba sarfedilen savaş, yarın başka iki ya da daha çok İslâm Ülkesi arasına sıçratılabilir. Anlaşılıyor ki, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Üçüncü Dünya Savaşı'na meydan vermeden, bölge bölge çıkarılan savaşlar, bu kez, İslâm Dünyasına kaydırılmış, derlenip toparlanıp, demetlenip İslâm Ülkelerine sürülmüştür.

Bu programın, daha uzun yıllar genişletilerek, inceltilerek devam ettirilmek istendiği açıktır. Sanki savaş devi, dünyanın öbür bölgelerinden, kıskıvrak yakalanıp paket yapılarak, apar topar, İslâm Ülkelerine kapatılmıştır. Ordan dışarı çıkmamak üzere her şeyi yapmakta, ortalığı kasıp kavurmakta serbesttir. Yalnız, etkisi ve yıkımı dışarı taşmamalıdır. Buna dikkat edilmekte, bundan ötesi, yani, o canım İslâm Ülkelerinin yakılıp yıkılması, bir daha eşi gelmez o eski İslâm medeniyet merkezlerinin harabeye dönmesi, insanların, çoluk çocuk, öldürülüp yok edilmesi ise umursanmamaktadır.

Televizyon görüntüleri, gazete sütunları ile her gün biraz da hepimizin içinde yaşadığı bu kan ağlanacak olaylar, giderek alışılan olağan haller gibi karşılanmakta, insanların ve ülkelerin dram, hatta trajedileri, sanki kendilerinden başkasını ilgilendirmezmişcesine bir doğa olayı imiş gibi benimsetilmektedir.

Bütün aldanışlar bu noktada toplanıyor. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın düşüncesi içinde olan, aldanıyor. Bu denli tarihî kökenli dâvaların diplomasi oyunları ile geçiştirileceğini sanan, aldanıyor. Ve nihayet, Batı aldanıyor, Doğu aldanıyor. Dünya savaşının çıkmayacağını sanmak da büyük bir aldanıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları da, sözde, çıkmamaları için her tedbir alınmış savaşlardı. Ama, günü gelen bir kaza ve kader olayı gibi vakit gelip saat dolunca kaçınılmaz olmuşlardı. Süper güçlerin, bu her an patlamaya hazır ve sürekli olarak

fünyesine ateş yaklaştırılan bombayı kontrol altında tutabilecekleri şüpheli.

Bir yandan, İslâm dünyasının, gittikçe daha hızla içine itildiği karanlık ve korkunç yıkıntıya bir son vermek, öte yandan, aynı sarsıntının bütün dünyaya ve insanlığa ulaşacak olan, sanıldığından büyük etkilerini doğmadan söndürmek için, beklenecek vakit kalmamışken, süper güçlerin, kopmuş kıyameti körüklemesi, bizzat felâketin kaynağında ve krater ağzında bulunan İslâm Ülkelerininse, işi, basit siyasî düzenlerle geçiştirmeye kalkışmaları, hep aynı aldanışın acı tecellisi.

Ancak, olayları derinden gören, metafizik plandan en hurda politik oluşa kadar bütün konuları ve sorunları değerlendirebilen bir insanlık nesli, bir diriliş nesli, önüne geçilmez gibi gözüken bu felâketi, önüne geçilmez bir kudretle çözümleyebilecek ve önleyebilecek bir nesildir.

Bu nesil nerededir?

Tarihin bağrında elbet.

Şüphesiz bu insanlık neslinin, bu insanlığın dirilişi neslinin, öz ve cevheri, çekirdeği, yine İslâm Ülkelerindedir.

Şifa yaranın en yakınındadır.

MEDENİYET YIKIMI

Kimseler farkında değildir ki, yeni bir Endülüs faciasıyla karşı karşıyadır İslâm Dünyası ve tüm insanlık. Hatta bir değil, beş, on Endülüs faciasıyla.

Endülüs'te bir medeniyet, İslâm Medeniyeti'nin bir varyasyonu olan bir medeniyet acımasızca yok edildi. Sarayları, camileri, kütüphaneleri ve daha nice nice eserleriyle, belki bir daha eşini dünyanın göremeyeceği bir medeniyet, yeryüzünden silindi. Yalnız hayat tarzı, dünya görüşü ve canlı ruh değil, taşa ve toprağa, ağaç ve suya tasarrufla vücuda getirilmiş, âdeta ebedîymişler hissini veren eşsiz anıtlar yakılıp yıkıldı. Onlardan kalan tek tük izler, parçalar, bütünü hakkında az çok bir fikir vermektedir. Daha fazlasını da geçmiş ansiklopedi tarzındaki eserlerden, hâtıralardan, şiirlerden öğreniyoruz.

Bugün olan kültür katliamı ve cinayeti ise, Endülüs'ün başına gelenden beterdir. Çünkü: Endülüs İslâm Medeniyeti'nin bir uzantısı idi, güçlü dalların-

dan biriydi. Bugün tahrip edilense, artık dal değil, köktür.

Afganistan'da nice islâm şehri ve ordaki tarih ve sanat hazinesi, tümüyle bir müze sayılabilecek şehirler yokedilmektedir korkunç silâhlarca.

İnsana öyle geliyor ki, islâmdan kalan şehirler yok olsun diye İran – Irak savaşı çıkartıldı, Afganistan ve Lübnan işgal edildi. Bu husus, Batı Medeniyeti'nin iki ucu olan iki süper güç arasında gizlice kararlaştırıldı. İnsanları bir yandan, en az onun kadar önemli olarak da medeniyet eserlerini ve şehirleri öbür yandan yok etmek, böylece, birkaç yüz yıldır bir bunalıma girmiş bulunan İslâm Uygarlığı'nı bir daha dirilmemecesine öldürmek amacının "gros plan"ıyla karşı karşıyayız sanki...

Afganistan'da, İran'da, Irak'da, Suriye'de, Lübnan'da irili ufaklı nice şehirler vardır ki, ihmalin toz toprağı içine batmış ve yıkıntının ölümcül dişleriyle her gün kemirilmekte olsa da, içinde, vereceği ilhamla yeniden hakikat medeniyetinin göğermesine yol açacak tohumlar saçılıdır. Nice yoksulluk perdesi altında defineler, nice tırmalanmış güzelliklerin henüz bozulmamış çehreleri şuraya buraya serpilidir bu şehirlerde. Batı kentlerinde cam kesmesi bir dünya kenti manzarası varken, bu şehirlerde âhiretin soluğu hissedilir. Yoğunca Bursa'da ve yer yer İstanbul'da henüz hissedildiği gibi. Batı kentlerinde, sinirleri çekilip atılmış et manzarasında, bu mânevî havadan eser yoktur. Ama İslâm Âlemi'nde halâ bu hava bütün şiddetiyle yaşamakta ve yer yer yaşanmaktadır. Bu hava, bir gün, insanları, tarihin kaybe-

dilen anlamına götürebilir. Bir gün, yeni bir medeniyet filizlenmesiyle, bir dirilişle yeni bir çağ başlayabilir bu kentlerde. Bu yoksul kentlerin çocukları arasından geleceğin Mevlâna'ları, İmam-ı Gazzali'leri, Muhyiddin-i Arabi'leri çıkabilir. İşte bu korkuyla olacak, süper güçler, tüm bu şehirlerin yok edilmesi kararını vermiş bulunabilirler. Medeniyetin yeniden uyanmasına mani olmak, böylece, şuuraltından kendi medeniyetlerinin savunmasını yapmış olmak esas hedefleri olabilir.

Evet, islâm şehirleri herkesin gözü önünde yok ediliyor. Bütün insanlık buna seyirci kalıyor.

İslâm Medeniyeti'nden kalan paha biçilmez mirasın, dolaylı yoldan tahribi yetmezmiş gibi, bir de şimdi doğrudan doğruya Afganistan'da Ruslar tarafından, Filistin ve Lübnan'da İsrail tarafından, ve ne yazık ki İran'da Irak tarafından, Irak'ta da İran tarafından mahv edilmesi faciası ile karşı karşıya kalan insanlık susmamalı ve haykırmalıdır.

Medeniyet tahripçilerine karşı sesini yükseltmelidir insanlık. Bu, onun hem hakkı, hem de görevidir.

VAROLMA SANCILARI

Ortadoğu, önce İslâm Medeniyeti'nin canlı havasından çıkması, sonra büsbütün ölü hale gelmesi, daha sonra her şeyi ayakta tutan devletinin (Osmanlı Devleti'nin) çökmesi, en sonra da Batıya özenip kendi kişiliğini bütün katları ve özellikleriyle yitirmesi yüzünden, önce batılı, şimdi de hem batılı, hem doğulu emperyalistlerin at oynattığı bir alan haline geldi. Haçlılar devrinde vahşi batı sürülerinin yaptığı cinayetler, günümüzde de tekrarlanıp duruyor.

Kendi medeniyetini yitirmiş, süper güç oluşturacak bir devlet, ya da en azından bir federasyona sahip olmaktan mahrum kalmış her insanlık alanının yazgısı, kaçınılmaz olarak budur.

Toplum olmak, her kalabalığın, devlet olmak, her topluluğun harcı değildir. Tarih şuurunu, idealini yitirmiş, insanlığa dönük amacı bulanmış bir topluluk, büyük bir güç, kesin ilkelerle acımasız realiteyi bağdaştıracak mânevî ve maddî yüksek bir kudret

isteyen bir hayat akışını Devlet çerçevesinde düzenleme irade ve hakimiyetinden yoksundur.

Bu yüzdendir ki, Ortadoğu'da bütün sorumluluğu yüklenmiş olan Devlet (Osmanlı Devleti) çökünce, yerini alan irili ufaklı devletlerin çoğu, sadece isim olarak devlettir, gerçekte ise devlet görünümlü bir takım geçici kompozisyonlardır. Ortadoğu'da kavga işte buradan kopuyor.

Osmanlı Devleti'nden kalan miras, paramparça olarak onun bunun elinde kalmıştır. Şimdi, güçlü devletler ona sahip olmak için gizli açık savaş vermektedirler. Ama bunlar yabancılardır. Asıl hak sahibi olan yerlilerse, Ortadoğulularsa yeniden varolma sancıları içindedirler. Bir taraftan korkunç silâhlara ve akılalmaz kötü niyetlere karşı kısa vâdede fizik varlığını koruma, diğer taraftan gelecek zamana "yeniden var olmuş" ve bu yeni varlığını güvenceye almış olarak çıkma savaşını vermektedirler. Ne yazık ki, daha kendilerinin kendilerine taktıkları bir isim bile yoktur. Olan ismi unutmuşlardır ya da küçümsemektedirler. Ortadoğu, Batının taktığı bir isimdi; biz bile, ne yazık ki, yerleşik ve geçerli isim haline geldiği için bu ismi kullanmaktayız.

Yeni bir ideal birikimi, yeni bir medeniyet fışkırışı, yeni bir insanlık dirilişiyle, Ortadoğulular, kendi hayat tarzlarını yeniden bulabilir, tazeleyebilir ve bir süper güç oluşturacak devletini kurabilir.

Bir yanı var olma, bir yanı yok olma olan, kıldan ince, kılıçtan keskin bir köprünün, Sırat köprüsünün üstünde, terler döküyor, kanlı göz yaşları döküyor,

yeniden varolmanın sancılarıyla kıvranıyor oysa.

Bunalım sadece siyasî olmadığından, çözüm için de sadece siyasî önlemler yeterli değildir.

Bir atılım lâzımdır Ortadoğu'da. Bir atılım, bir diriliş gereklidir. Öyle bir atılım, öyle bir diriliş ki, Ortadoğu insanı ruhuyla, fiziğiyle tepeden tırnağa yenilensin ve kendini bulsun. Kendi idealine yeniden ersin.

AVRUPA, NEREDE?

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, görünür plandaki, daha doğrusu kitlelere sıçradığı için kolaylıkla gözlemlenebilen bunalım ve çelişkilerin ötesinde, çok daha köklü bir ruh karmaşasıyla yaralıdır. Güneşe doğru baktığı için gözü kamaşan, uçurum görünce başı dönen insanın ruh hâli gibi bir hâl. Labirentlerde kaybolan birinin, bir şu, bir bu dolambaca saparak bir çıkış yolu aramasındaki telâşlı hâl gibi bir durum, Batının bu ana ülkesinde gerçekten bir çok tutarsızlıkların temel kaynağı.

Düşünce ve sanat planındaki genel durgunluk, henüz bütünüyle, açık ve seçik görünmüyorsa, bunun sebebi, zengin kültür mirasının devam etmekte olması ve az çok canlılığını sürdürmesidir. Ancak günümüzdeki verimsizlik aynı tempoyla devam ederse, ilerde, Avrupa kültürü, onulmaz bir çölleşmeyle karşı karşıya kalabilir.

Kültür problemleri, uzun süreli problemler ol-

duğundan, bugün için Avrupa'yı güncel olarak ilgilendiren sorun, o değil, dış politika sorunudur. Medeniyet ve hayat tarzı sorunuyla ilgisiyle birlikte, Avrupa ülkelerinin dışa takındığı tavır, yanar döner bir kumaş görünümünde, çelişkiler, kopukluklar, kırıklıklar, kesiklikler, kaçak bakışlar, cesaretsiz atılışlarla dolup taşarak, bugün için onu sarsan asıl sorun oluyor.

Rusya'yla Amerika arasında, kimi zaman bağımsızmış gibi, kimi zaman bir tarafa tam bağımlı gibi, kimi zaman da taraflardan birine süreklice zıt gitme, zaman zaman da dalgın ve ilgisiz gibi görünme olarak tecelli eden bu siyaset, eski zamanlarda ve Avrupa'nın parlak dönemlerinde olsaydı, onların, bu politikayı, bilerek isteyerek, bir planlama sonucu izledikleri söylenebilirdi. Fakat, bu tecrübeli politika ülkelerinin yöneticileri, uzun bir süredir, artık "kurt politikacı" gibi sıfatlarla anılmıyorlar. Ve politikalarındaki değişim ve zikzaklar da usta politika davranışlarından ziyade, tereddüt âbideleri dense yaraşır cinsten şeyler. Bir yandan aralarındaki eski çatışmaları gizli gizli sürdürürken, öte yandan geçmişi bir yana bırakma ve topluca bir politika izleme çalışmaları sürdürülüyor. Ancak bu iki eğilim, her zaman dengede tutulamıyor, her zaman bağdaştırılamıyor. Bir yandan, ortak ve açık politika izlenirken, öte yandan, her bir Avrupa ülkesi, tek başlarına, açık ya da gizli, ya da yarı açık yarı gizli pazarlıklara girişiyorlar. Bütün bunlar, belki de çok yönlü politika adı altında saklanıyorsa da, gerçekte, bunun yanında, temeldeki sarsılış ve tereddütlerin sebep olduğu tit-

reklik ve ürküntülerin yansımasından doğmakta daha çok.

Biz Türklere karşı, Avrupa'da zaman zaman görülen çelişkili tutum, İsrail'e, Arap ülkelerine karşı izlenen politikadaki çelişkiler, Amerika ve Rusya'yla olan ilişkiler gözden geçirilirse, değindiğimiz tereddüt, bir bir belgelerine kavuşmuş olarak kesinlik kazanacaktır.

Evet, denebilir ki, bütün sakin görünüşüne karşın, Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nda geçirdiği büyük şoku atlatamadı. Şok, devam ediyor ve Avrupa için daha da kötüsü, yerleşiyor, kronik hal alıyor.

Avrupa'nın şuuraltı, bugün içine düştüğü ya da düşürüldüğü ikinci plana itilme kompleksinden asla kurtulamıyor. Avrupa, güçsüz ve hemen tükenen öfkelerin, kısık sesli hınçların, renk ve dil değiştirmiş küçük öcalmaların ülkesi oluyor.

Avrupalılardan, ruhlarındaki pragmatizm ve realizm özelliğiyle, yeni bir durum eleştirisi yapmaları ve bugünün şartlarına göre, kesin, önyargılardan arınmış ve insanlığın genel yazgısına olumlu katkı yapacak bir tavırla bağdaşır, tutarlı, sürekli, dengeli ve verimli bir tutuma ermeleri, kendileri için olduğu kadar, onlarla işbirliği içinde olan ülkelerin geleceği için de, birinci derecede önemi olan beklentilerdendir.

ÖLMEYEN MEDENİYET

I

Medeniyetimizin içine girdiği bunalım, Batıda olduğu kadar İslâm ülkelerindeki aydınlarda da bazı yanlış kanaatlerin doğmasına sebep oldu.

Medeniyetimizin öldüğünü sandılar. Oysa, ortada koskoca bir medeniyetin milleti var; bu, bugün için bölünmüş, parçalanmış olsa da. Düne kadar, bu topluluk, ırk, dil ve mezhep ayrımı gözetmeksizin aynı bayrağın altında, nabzında aynı idealin atışlarının duyulduğu, kaynaşmış tek bir milletti. Birinci Cihan Savaşı'nda, medeniyetleri, yurtları, inanç ve idealleri uğrunda, her cephede can vermekten çekinmeyenlerin milleti. Kafkas cephesinde entari ile gelen arabistanlılar, Bağdat'ta, Mısır'da da Türkler vardı. İhanet eden kişiler olmuştur, ama halklar asla. Ortadoğu, o zaman büyük bölümüyle, Hakikat Medeniyetini yüklenmiş bir Millet olmanın duygusunu

taşıyan bir halkın toprağıydı; belki şuur yitmeğe başlamıştı. Ama henüz yitmemişti. Aydınlarda yitmişti. Ama halkta yaşıyordu. Bir sezgi halinde, bir ahlâk halinde, bir hayat tarzı olarak yaşıyordu.

Sessiz ve alçakgönüllü olarak, savaşta destanlara yaraşır kahramanlıklar gösteren bu büyük medeniyet halkı ve milleti, ne yazık ki aydınların geçmişe dayanan çöküşleri yüzünden çoğunluğuyla bölündü, parçalandı ve emperyalistlerin esiri oldu. İkinci Cihan Savaşı'nda ise yer yer siyasî bağımsızlıklar kazanıldı. Ancak, bu köklü ve yeterli bir atılım değildi. Batı'nın rövanşı vardı. Ne yazık ki, Ortadoğu İslâm Ülkelerini yönetenler, böyle bir yakın gelecekten habersizdiler. Şiddetli günlerin geleceğini pek hesaba katmadılar. Birlik için elle tutulur bir çalışma yapmadılar. Ve rövanş günü çabuk geldi. Gerçi bu rövanşı Avrupa'nın yapması beklenirdi. Ama, o, savaşta öylesine yıpranmıştı ki, bir daha kendini eski gücü çapında toparlayamadı. Ama, onun yerine, bugünkü süper güçler geçti. Şimdi Ortadoğu'da olup bitenler hep o bölünüşün, o çöküşün sonucudur. Süper güçler, gizli anlaşmalar ve açık çatışmalarla bu sahipsiz bölgeyi paylaşmak istiyorlar.

Ama, unuttukları bir nokta var.

Ne medeniyet öldü, ne de millet, Ortadoğu'da. Sadece İslâm Ülkesi, Birinci Cihan Harbi'nin şokundan henüz kurtulamadı. Ama medeniyetimiz de, milletimiz de, birkaç kere olduğu gibi, içinde yeniden ayağa kalkmanın, yani dirilmenin maya ve tohumlarını taşıyor.

Tarihte örneği olduğu gibi.

ÖLMEYEN MEDENİYET

II

Hıristiyanlık, kendi başına bir medeniyet olamamış ve oluşturamamış, sadece bir medeniyet unsuru olarak kalmıştır. O da, aslıyla ait olduğu medeniyetin de değil, kendisine özde yabancı bir medeniyetin, paganizm ve politeizm temelli antik medeniyetin sonradan katılma unsuru. Bu demektir ki, hıristiyanlık trajedisi, doğduğu günden başlar. Baştan savaştığı, sonradan barışıp uzlaştığı Roma ve Grek medeniyetlerine katılan hıristiyanlık, artık saf İsevîlik olmaktan çıkmışsa, hıristiyanlığın katıldığı Roma ve Grek medeniyetleri de, dayandıkları temellerde sarsıntılar geçirerek eski güçlerini yitirmişlerdir. Rönesans, İslâm Medeniyeti karşısında eski Roma ve Yunanın, hıristiyanlığı da büsbütün gözden çıkarmadan, onu, yolunmuş ve soyulmuş, uslandırılmış bir duygu eğitimine indirgeyen daha çok maddî bir di-

riliş denemesidir. Ve yüzyılımızda artık bu denemenin de sonu gelmeğe yüz tutmuştur. Faşizmin ve Komünizmin ortaya çıkışı, hıristiyanlığın ve Batı Medeniyeti'nin son derece kritik bir durumda olduğunu gösteren işaretlerdir. Tarlanın ortasında acı sular çıkmış, kuvvete, gerçeğe değil, propagandaya, kalbe ve ruha değil, beyin yıkamaya, hakikat inancına değil, şahıs kültüne dayanan ve âdeta kıyametten haber veren bu cehennemî ideolojiler ve şurda burada insan öldürmeği, kitle kırmayı marifet sayan irili ufaklı benzerleri, Batı Medeniyeti'nin temelde içine düştüğü moralsizlik, mâneviyatsızlık ve yıkımın zakkum tipi yemişlerinden başka bir şey değildir.

Bu durumda, ne kadar süslenip püslense, hıristiyanlık bu anti-medeniyet devleri ile başa çıkamayacaktır. Akla ve sağduyuya aykırı, çocuksu görünümlü, fakat gerçekte çocuğun da kolaylıkla reddedeceği bir ruh ilkelliğinde kalmış olan hıristiyanlığın, kâh kapitalizm, kâh komünizmle bir uzlaşmaya girerek, hep onların güdümünde, ya da yedeğinde, sadece tarihî bir müessese olarak ve daha çok "politik" bir varlık olacağı ve böyle etkinlik göstereceği söylenebilir. Komünizm ve kapitalizm ise, mazlûm milletleri deccalsı bir iştiha ile yutmak isteyen sistemlerdir. Onlar hıristiyanlığı saf dışı etmesini bilmişlerdir. Onlara göre, sıra, ölmeyen medeniyetin ölmesine gelmiştir.

Ölmeyen Medeniyet, İslâmdır. Kapitalizm ve komünizm ve onların bin bir şekil ve kılık içinde ortaya çıkan türevleri, hayat memat tehlikesi olarak karşılarında "Ölmeyen Medeniyet"i görmektedirler.

Bilmekte ya da sezmektedirler ki, bu medeniyet içine girdiği köklü krizi atlatır ve yeniden dirilişini yaparsa, sıra kendilerine gelecektir. Afrika ve Asya, onun için bir potansiyel deposudur. O, hakikat, merhamet ve erdem gücüyle yeniden kurulan bir medeniyet fışkırışını getirdiğinde, bizzat kapitalist ve komünist ülkelerde de insanların gönlüne girecek ve insanlığın köklü değişimine sebep olacaktır. İşte bunun içindir ki, şu zayıf anında onu yok etmek çabasına girişmişlerdir.

Ancak, şu kesinlikle söylenebilir ki, birbirine zıt gibi görünen, gerçekte ise birbirinin varlığından varlık alan, ruh kurutucu, gönül karartıcı bu sistem ve ideolojiler, insanlara ve ülkelere ne kadar zarar verirlerse versinler, "Ölmeyen Medeniyet"i öldüremeyeceklerdir. Çünkü: Ölümsüzlük, bu medeniyetin özünde olan gizli ve sırrını ancak Tanrı'nın bildiği bir güçtür. Atomu parçalayanlar bu sırrın çekirdeğini parçalayamayacaklardır. Onlar, bu hakikat medeniyetini ve bu medeniyet hakikatını ne kadar söndürmeye çalışırlarsa çalışsınlar, başarılı olamayacaklardır. Tersine, onların bu çabaları, uyuyan medeniyet özünün uyanmasına ve ölüm sularına ermiş gibi gözüken hakikat çekirdeğinin hızırsı bir dirilişle açılmasına, gelişip serpilmesine yardımcı olacaktır.

ÖLMEYEN MEDENİYET

III

İslâm Medeniyeti, bugünkü görünümü ne olursa olsun, özü, teorik yanı, halklardaki saf yaşantısı ve insandaki etkisiyle, medeniyet olma özelliğini taşıyan tek medeniyettir. Bu yüzdendir ki, ona "Ölmeyen Medeniyet" diyorum. Ölmeyecek olan Medeniyet de diyebiliriz. Ölümsüzlük Medeniyeti de. Çünkü o aydınlık medeniyetidir, ezelî ve ebedî Tanrı'ya inanış medeniyetidir, şahıs kültünü, eşyaya tapmayı yıkmış, insan ya da eşya tanrılaştırmalarını devirmiş bir medeniyettir. Çünkü, o, dil, ırk, renk farkına bakmaz. Çünkü: o, insanı insan olarak ele alır; onu sınıflara bölmez. Çünkü: o, yalnız bu dünyada değil, ölümden sonra da insandan hesap sorulacağını, hiç kimsenin hesaptan, sorudan kurtulamayacağını, herkesin yaptığından sorumlu olduğunu ilân etmiş ve bin dört yüzyıl, inanmışların eliyle bu inancın eş-

siz, uhrevî sitesini kurmuş bir medeniyettir.

Evet, tek medeniyet, hakiki medeniyettir O. Tanrı'nın önünde, işçi-patron, zengin-fakir, yönetici-yönetilen, güçlü-güçsüz, soylu-halk, zenci-beyaz farkı ve ayrımı tanımaz. Ancak, üstünlük, Tanrı'ya yakınlaşma ve erdem üstünlüğüdür Onun gözünde. İnsan yalnız Tanrı'nın önünde eğilir. Herkesin görevi ve sorumluluğu vardır. Gerçek güç, Tanrı'ya aittir. Sahip O'dur, gerçek malik O'dur.

Çağın yöntem ve araçlarıyla yeniden incelendiği zaman, çağdaş duyarlık, ona ihtiyaç duyduğu zaman, insanlık, bir gün uçurumun önünde olduğunu somutça ve yoğun bir şekilde hissettiği an, İslâm Medeniyeti'nin, bir kez daha tomurcuklandığına, çiçek açtığına ve bir fecir gibi, şafak gibi, bir gün doğuşu gibi, bir bahar gibi ufuklara ağdığına, mevsimleri ışıttığına, şehirleri tuttuğuna ve gönülleri doldurduğuna şahit olunacaktır.

O kaç kez, battı sanıldığında yeniden doğdu. Haçlılar onu söndürmeye geldiler; bir parça aydınlık, bir parça ışık kapıp döndüler. Moğollar, bir iki nesil sonra, yok etmek için yapmadıklarını bırakmadıkları islâmdan nasip aldılar.

Şimdi de onu son kez öldürmek, yeryüzünden kazımak isteyen komünizm, kapitalizm, faşizm ve bunların bileşkeleri, dünyanın her tarafında, Onun yeniden gündeme gelmesine bilmeyerek ve istemeyerek sebep olacaklar.

Rusya'da esir kalmış Müslüman halkların çektikleri, kahraman ve mazlum Afganlıların yürek ya-

kan ıstırapları, Lübnan'da insanlık tarihinde benzeri görülmemiş katliamın kurbanı olmuş müslümanların acı yazgısı, bir gün, düşünce planında, ruh planında, davranış planında insanlığın köklü değişimini başlatmak için yeter ve artar çile ve ıstıraplardır

Bugüne bakalım. Ama bununla yetinmeyelim. Yarına da bakalım. İnsanlığın ve tarihin yarınına da bakalım. Bugüne, biraz da yarının gözüyle bakalım.

AVRUPA VE BİZ

Avrupa, bizi, Osmanlı Dönemi'nde, hep "şark" olarak gördü, kendisini ne kadar hep "garp" olarak görmüşse...

Kendisinin tam batı olduğu doğruysa da, bizim "som doğu" olduğumuz yanlıştı.

Biz, ne Çin'dik, ne Hint. Hatta Osmanlılar eski İran gibi bile düşünülemezdi.

Çağımızda ortaya çıkan ve günümüzde iyice gündeme gelen "Ortadoğu", Osmanlı Dönemi'ni ifade için Avrupa'ya daha yakışır bir deyimdir.

Osmanlılar, sanıldığının aksine, kendilerini tam doğulu bir devlet olarak kabul etmiyorlardı. Onlar, bir Dünya Devleti gibi, Doğu'ya da, Batı'ya da bakıyorlar, dinlerin, halkların, medeniyetlerin özelliklerini inceliyorlar, ama düzeni kendi medeniyetimiz açısından yürütüyorlardı.

Rönesans'ı görmedikleri tezi da bana kalırsa,

yanlıştır. Bu, incelenmesi önemli bir konu olmakla birlikte, kanaatime göre, Osmanlılar, Avrupa'nın ne yapmak istediğini görmüşler, ancak bunun belki boyutunu hesaplayamamışlardır. Bir de bu hareket için verdikleri felsefî ve ahlâkî hüküm, anlaşılıyor ki, olumlu değildi. Gerçekten de bugün, tekniğin ulaştığı nükleer silâh düzeyi, insanlık için kara kara düşünülecek bir düzeydir. Belki de, Osmanlılar, insancıl açıdan bu gidişi onaylamamışlardı. Yoksa, gerek eski Grek, gerekse Roma medeniyeti Osmanlıların meçhulü değildi. Bu açıdan, onları, Çin, Hint, hatta Japonlarla karşılaştırmak mümkün değildir.

Bugünse, Avrupa, Türkiye'ye, Türkiye'nin ona olan ihtiyacından daha muhtaçtır. Bunu, Avrupa'nın idrak etmesi umulur. Umulur ki, vaktiyle Osmanlı Dönemi'nde, bize karşı yaptıkları yanlışları tekrarlamazlar. O davranışları Avrupa'ya hiç bir yarar sağlamamıştır. Hatta bugünkü çıkmazın sebeplerinden biri de bu geçmişteki hatalardır. Süleyman Nazif, bir konuşmasında, ileri görüşlülükle, Batı'nın bu hatasının tüm insanlığa pahalıya mal olacağını belirtmişti, ta, o vakitler.

Avrupa anlamalı ki, artık hata etmek için fazla imkâna mâlik değildir.

DOSTLUK IŞIĞI VE GÖLGE

Milletler de insanlar gibidir: davranışlarında, çıkarları kadar olmasa bile, hislerinin de etkisi vardır. Zaten, bu hisler de, çoğu kez, belli bir mantığa, gereklilik mantığına sahiptir.

Tarih, Almanlarla, Birinci Cihan Savaşı'nda, aynı ölüm kalım çizgisinde bir arada buldu bizi.

Şimdi de, şartlar, Almanlarla bizi diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla bir ilişki ve yakınlık içinde tutuyor. Ekonomik ve siyasî şartlar.

Allah korusun, bize malûm yerden bir saldırı gelirse, o düşmana karşı Almanların ikinci bir cephe açmaları bizim için hayati önem ve değerde bir anlam ifade eder. Almanların saldırıya uğraması halinde de, bizim yardıma koşmamız aynı önem ve değerde olacaktır. Kader, Almanlarla bizi, geçmişte olduğu gibi bugün de, Nato bağından çok fazla bir yakınlıkta tutuyor.

Aynı tehlike karşısında birbirine destek olmak zorunda bulunan iki toplum, aralarındaki sorunlarda, karşılıklı bir uyum ve anlayış göstermek durumundadırlar.

Bu anlayışı, sadece, devlet adamlarından beklemek yanlış olur. Devlet adamları, zaten, genellikle ödevleri ve formasyonları gereği, dikkatli olacaklardır. Ama iş bununla bitmiyor. Ya da bir başka deyişle, diplomatik alandaki dikkat, yeterli değildir. Başka kuruluşlara da büyük görev düşüyor.

Alman halkı ile halkımız, aslında dosttur. Kimse bu dostluğu bozmağa çalışmasın. Münferit olayları da, kimse, abartıp, bu dostluğa gölge düşürmeğe kalkmasın. Eğer, inkârı mümkün olmayan istisnaî ya da bazı tarihî – sosyolojik şartlar dolayısıyla kurumlaşmaya yüz tutar gibi olan olumsuzluklar göze çarpıyorsa, yapılacak olan, şamata etmek değil, bunları sakin bir şekilde ve karşılıklı görüşmelerle çözümlemeye yardımcı olmaktır.

Bunu yapmayıp, günlük sansasyondan fayda umanlar, kaderin yan yana getirdiği bu iki halka karşı büyük haksızlık etmiş olacaklardır.

ORTAK PAZAR VE TÜRKİYE

Halkımız, şu son otuz yılda, binbir güçlüğe, dış ve iç baltalamalara rağmen, dinamizmini göstermiş ve belli bir ekonomik atılımla, kalkınmıştır. Ortak Pazar'a girip girmeme konusunda başlangıçta olan tereddüt, bugün bambaşka bir şekilde, âdeta sürpriz bir sonuçla çözümlenmiştir. Başlangıçta, millî sanayiin daha kuruluşta, Ortak Pazar'a girdiğimiz takdirde onunla rekabet edemeyeceği ve doğarken öleceği kaygısını, Türkiye'de, bu konuda, yazan çizen kişiler haklı olarak taşıyorlardı. Tabiî, bu arada sadece ve hep ideolojik gözlükle bakanlar da vardı olaya. Türkiye değişmiş, ama o sırf ideolojik bakanlar değişmemişlerdir. Onlar, olup bitenlere hep kuzey perspektifinden bakma alışkanlığı ve rahatlığı içindedirler. Bir kesim de, Batıya karşı felâh bulmaz bir aşağılık duygusu içinde, dünya kapitalizminin buradaki uzantısı olmaktan öte bir alternatif düşünemiyor ve bulamıyorlardı. Halâ böyleleri de varlıklarını

ve etkinliklerini sürdürmektedirler.

Ama halkımız, belki düzensiz, şüphesiz israflı, fakat âdeta bir cezbe içinde, her kesimde bir sanayi atılımını gerçekleştirdi. Ve böylece, Ortak Pazar'la olan psikolojik hesaplaşmamız, tersine dönüştü. Artık, bizden çok, Ortak Pazar'da bir endişe baş gösterdi âdeta. Ortak Pazar, Türkiye ile Avrupa'nın birbirine olan askerî, siyasî ve ekonomik bütünleşme (entegrasyon) ihtiyacını âdeta unutmuş görünerek, bize karşı çekingen davranmaya başladı. Bilhassa tekstil sanayiinde tutumu hiç de iç açıcı olmayan Pazar, bizim ona katılma arzumuzu da, köstekleme havasına girdi. Hatta denebilir ki, kısa vâdeli ekonomik kazançlar için uzun vâdeli ortak çıkarları bile zedeleyebilecek bir siyasî tutumun etki ve baskısını kullanmayı denedi. Danışma Konseyi toplantılarında sosyalistlerin güdümlü peşin hükümcü davranışlarını gerektiğince kontrol edemedi.

Öte yandan, Türkiye'nin Ortadoğu pazarına girmeğe başlaması Dünya ekonomisinin bugünkü yapısı içinde olağan bir şeydir. Bu, Ortak Pazar'ı ürkütmemelidir. En önce girmemiz gereken bu pazara en son giren biz olmuşuz. Japonya, Amerika, Demir Perde gerisi ülkeleri, Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleri yanında bizim rekabetimiz, Avrupa için yıkıcı bir rekabet olarak düşünülemez.

Kanaatimizce, Ortak Pazar, iktisadî alanda bazı katı tutumları bir kenara iterek, daha elastiki davranmasını bilmeli, dünyanın genel ekonomik gidişine de uygun, yeni bir politikayı benimsemeli, bölgesel işbirliğinde daha toleranslı davranmalı ve doğal

donelerin tablosunu nazar-ı itibare alarak halkların belli konularda uzmanlaşması yönünde bir iktisadî strateji geliştirmelidir. Böyle bir gelişme, birçok sorunların ortadan kalkmasına yardımcı olacaktır. Bir çok sosyal problemler de doğuran işçi göçü konusuna da belki böylece köklü bir çözüm bulunabilecek, palyatif tedbirlerin kısa sürede yeniden patlak veren sürtüşmeler doğurmasının da önü alınabilecektir.

Umulur ki, Avrupa, bizi bir rakip olarak görme alışkanlığından sıyrılsın. Halkımızın kişilikli atılımına bakarak Dünya ekonomisi içinde hakkımız olan yeri alma potansiyeline sahip olduğumuzu kabul etsin. Ekonomik konuyu öbür konulardan soyutlamasın. Bugünü ve yarını bütün olarak düşünsün ve görsün.

Asıl yerimiz olan "İslâm Ortak Pazarı" düşüncesi Avrupa'yı öfkeye ve kızgınlığa değil, düşünmeye sevketsin.

"SON SALDIRI"

Gün geçmiyor ki, iki komşumuzun savaş haberi yüreklerimizi sızlatmasın. Bir gün İran saldırıya geçtiğini, bu saldırının "son saldırı" olduğunu bütün dünyaya ilân ediyor. Bir başka gün, Irak, İran'ı yenilgiye uğratmak için karadan ve havadan saldırıya geçtiğini açıklıyor.

Bir ses çıkmadığına göre, anlaşılıyor ki, İslâm Ülkeleri barış komitesinin çabaları da sonuç vermemiş bulunuyor.

Her şey İngiltere'nin Körfez'den çekilmesiyle, daha doğrusu koğulmasıyla başladı. İngiltere, Körfez'den zorunlu olarak ayrılırken, bir yandan Amerika'ya, bir yandan da İran ve Suudi Arabistan'a Körfez'e girmeleri yolunda hevesler aşılamayı ihmal etmedi. Böylece öcünü alıyordu anlaşılan Körfez ülkelerinden. Başarılı da oldu. Amerika, Vietnam Savaşı'nı bitirerek gözlerini Ortadoğu'ya çevirdi. Aslında Lübnan trajedisinin de kaynağı burada. Asıl hedef,

şüphesiz Körfez Bölgesi'dir, Körfez'deki petrol servetidir.

Şah'la, Suudî Kralı Faysal, İngiltere'nin Körfez'deki yerini almak için hızla silâhlanma yarışına girdiler. Faysal öldürüldü. Şah'ın talihi döndü ve sonu, malûm.

Şimdi de İran'la Irak savaşıyorlar, ya da daha gerçeğiyle söylersek, savaştırılıyorlar. Batılı ülkeler olsun, Rusya olsun, el altından savaşı kızıştırmak ve sürdürmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Zaten Rusya, Amerika'nın Ortadoğu'da giriştiği büyük operasyona karşılık tâvizini koparmasını bildi: Afganistan'ı işgal etmesine, Polonya'daki başkaldırmayı sındırmasına Amerika'nın ciddi bir müdahelede bulunmamasını sağladı anlaşıldığına göre.

Fakat, işin en acı yanı, Lübnan halkının, kahraman Afganistanlıların ve nihayet İran-Irak halkının başına gelenlerdir.

İran ve Irak'ın anlamsız savaşı, şehirlerin yıkılmasına, mâsum halkın ölmesine, açlık ve sefaletine sebep oluyor. Petrol tesisleri, gemiler bombalanıyor. Bu iki halkın şüphesiz ekonomik hayatı ve günlük hayatı alt üst oluyor.

Acaba, insan düşünüyor, bu iki komşu, ne zaman akıllarını başlarına toplayacak?

Göremiyorlar mı ki, bu savaşın hiçbir tarafa yararı yoktur. Bu savaşın galibi ve mağlubu yoktur.

Göremiyorlar mı ki gerek Rusya, gerek Batılılar, iki tarafın da iyice bitip tükenmesini ve yere serilmesini bekliyorlar.

İşte, o zaman, bu iki "savaşzede"yi hesaba çekmek, suçlu bulmak, kimbilir belki de mümkün olursa ellerindeki petrol üzerine bir nevi manda kurmak isteyeceklerdir.

İşte, ne yazık ki "son saldırı" o olacak.

Gönül isterdi ki, bu iki ülkenin aydınları, yazarları, şairleri, profesörleri barış için girişimde bulunsunlar.

Gönül isterdi ki, İslâm Ülkelerindeki tüm aydınlar, bu iki ülke devlet adamlarını barış masasına oturtmak için ellerinden geleni esirgemesinler.

Bunu yaparlarsa, hem savaş bölgesinde kan ve cehennem yaşayan halka, hem bu iki ülke halkına, hem bölge barışına hizmet etmiş olacaklardır.

Bu, aynı zamanda üzerimize düşen bir görevdir de zaten.

Suç kimde, hangi tarafta diye bir araştırma yerine, yani geçmişi kurcalayıp ayrılığı artırmak yerine, gözleri geleceğe çevirtip, Savaş'ın sonuçları üzerinde durmak, barışı sağlamak için en çıkar yol olacaktır.

Gözler önünde cereyan eden bu facianın bütün sorumluluğu, sadece ona sebep olanların değil, aynı zamanda ona mâni olmayanların da omzundadır.

Tarih, tüm aydınlardan, İslâm Ülkeleri aydınlarından bunun hesabını soracaktır kuşkusuz.

AVRUPA, NEREYE?

Avrupa Birliği, hatta Avrupa'nın tek bir devlet olma ideali, çok eskilere dayanır. Dante, böyle bir devleti imâ eder. Makyavelli de, öğütleriyle yetiştirmek ve ideal bir hükümdar yapmak istediği Prens'ini aslında tüm Avrupa'nın başı olarak görmek ister. O zamanlar için bu birliğin temeli olarak "din" görülebilirdi. Fakat hıristiyanlık, doğuşta ve doktrinde böyle bir devlet idealinden yoksun olduğundan, gerek papaların, gerek haçlıların bir Avrupa Devleti doğurma çalışmaları ciddi bir boyuta ulaşamadı. Aslında, böyle bir düşünce, temel dayanağını Roma'yı diriltmede buluyordu ve bulmak zorundaydı. Roma, bir Avrupa Devleti değil miydi?.

Teorideki bu düşünce, pratik bir etkinlik kazanmadı ve hep bir hayal olarak kaldı. Aslında, Roma, bir Avrupa Devleti değil, bir Dünya Devleti denemesiydi. İskender'in denemesi gibi. Bu yüzdendir ki, bir Avrupa Devleti fikrini, hıristiyanlığa dayandır-

mak mümkün olmadığı gibi, Roma'nın diriltilişine de dayandırmak, gerçekçi bir davranış olamazdı. Ve olamadı da. Nitekim, Mussolini'nin ortaya attığı aynı tez, faşizm felsefesiyle birlikte, belki de, çağımız şartları içinde en çok Yeni Roma denilebilecek bir ülkenin, Amerika'nın ayakları altında çiğnendi gitti.

Goethe de Avrupa Birliği'nden bahsettiyse de bunu kimseye benimsetemedi. Zaten benimsetmek için de pek çalışmadı. Dokunduğu bir çok şey gibi ona da dokunup geçti.

Pratik alanda belki Napolyon'un denemesi, bir Avrupa Birliği için ilk büyük denemedir. Ancak, burda da, Avrupa devletlerinden yükselen ortak bir karar ve iradeden doğmuyordu bu atılım. Daha çok Napolyon'un, bütün iradelere karşın, şahsî hegemonyasını kurma ihtirasından kaynaklanıyordu. Topladığı orduyu, sonsuz Rus stepleri çekti ve içinde boğdu.

Belki, Napolyon bir Avrupa Birliği ihtiyacını sezmişti; ama onun bir fetihle değil, halkların ve aydınların uzun sürede hazırlanmasıyla sağlanacağını hiç hesaba katmamıştı. Zaten, mizacı ve hatta dehası, bu sabra yabancıydı.

Aslında, bütün Avrupa'yı kaplayacak büyük bir devleti, ayakta tutabilecek bir gücü, o günün tekniğiyle oluşturmak âdeta mümkün değildi. Zaten, teknikte ilerlemeler, ancak, derebeylikleri ortadan kaldırabilecek krallıkların doğumuna uygun düşmüş, Fransız İhtilâlinin de körüklediği milliyetçilik cereyanı, bir Avrupa Devleti fikrini büsbütün geçersiz

kılmış, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Rusya v.b. gibi kendilerini ayrı milletler olarak gören devletlerin doğmasına yardımcı olmuştu. Bunlar arasında sık sık çıkan savaşlar da bunu pekiştirmişti.

Ancak, ağır sanayinin doğması, başka bir kıt'ada Avrupalıların bir dünya devletini gerçekleştirmiş olmaları, Marksizmin bir yüzüyle avrupalı, arka yüzüyle de asyalı olan Rusya'nın elinde başka bir dünya devleti fikrinin paravanası olması, teknolojik gelişmeler Avrupa'nın o sıkı nasyonalizm tutumunu iflâs ettirdi. Hitler, aşırı bir nasyonalizm maskesiyle, Napolyon gibi, belki bir Avrupa Devleti denemesi yapmış son bahtsızlardan biri. O da iflâsla sonuçlanınca, Avrupa, bir yandan komünizmin pehçesine düşme tehlikesi, bir yandan Amerika'nın ön alanı olma riski ile karşı karşıya kaldı.

Rusya'nın tabiî gaz boru hattı, uzun vâdede ekonomik fetih görüntüsü olarak düşünülmüş modern bir "tahta at"tır. Çıkarcı Avrupa, âdeta bile bile oyuna gelmekte.

Öte yandan, ekonomik kalkınmasını yapmış, zenginleşmiş, güçlü bir Almanya, Avrupa'daki öbür ülkelerin bu kaderine razı olma psikolojisine karşı çıkabilecek tek ülke gibi görülüyor.

Ama, onların da, Rusların komünizm ve Amerikalıların demokrasi propagandaları gibi çok dolaylı ve çok dallı bir propaganda sistemi kurmaları, Avrupa'da kökleşmiş çıkarcı ve ayrılıkçı ruhları kırmaları, bir doktrine dayalı bir Avrupa fikri doğurabilmeleri, güç, hatta âdeta imkânsız gözüküyor.

İngilizlerin gururu, Fransızların başkalarını görmeyiş ve küçümseyişleri olmasaydı, Avrupa için bir başka çözüm ve alternatif söz konusuydu: Müslüman olmak.

Eğer Almanlar, iki cihan harbinde de, liderlerinin aşırılığı ve aceleciliği yüzünden âdeta dünyayla savaşma zorunda kalmasalardı ve hissedilen tarihî atılımı önce fiilî savaşta değil de kültür savaşında arasalardı, dediğimiz alternatife ulaşmaları daha mümkün bir yapı ve karakterde idiler. Bir reform yaparak geçmişte hıristiyanlıktan islâma doğru bir adım atmış olan bu ırk, çalışkanlık, disiplin ve benzeri bazı özellikleriyle müslümanlığa öbürlerinden biraz daha yatkın olan bu ırk, aydınlarının, teorisyenlerinin ve liderlerinin kurbanı oldu.

Özetlenirse, Fransızlar ruhları, İngilizler karakterleri, Almanlar da mizaçları yüzünden, bugüne kadar müslüman olmaktan mahrum kaldılar. Dolayısıyla Avrupa da müslüman olamadı. Oysa Avrupa'nın müslüman olması, hem kendinin, hem İslâm Âlemi'nin, hem de İnsanlığın kurtuluşu olacaktı. Ne yazık ki, müslümanlar da Avrupa'da gerekli çalışmayı yapmadılar.

"BAĞLANTISIZLAR"

Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerin çoğunluğunu çatısı altında toplayan Bağlantısızlar Hareketi, ne yazık ki, bugüne kadar, hacmiyle oranlı bir etkinlik gösteremedi.

Ne Afganistan'ın Rusya tarafından yutulmasına engel olabildi, ne Lübnan faciasına. Ne İran-Irak savaşını durdurabildi, ne de irili ufaklı bir çok uluslar arası soruna bir çâre getirdi.

Ne yazık ki, bu kadar ülkeyi sinesinde barındıran bu topluluk, dev görünümlü bir cüce gücünden öteye bir varlık gösteremedi.

Bir Blok olarak tanındığı ve Üçüncü Dünya Ülkeleri ismiyle de sık sık anıldığı zamanlar bile, dikkat edilirse, gerilerde kaldı. Bugün, Bağlantısızlar denilmekle yetiniliyor.

Gereken gücü ve etkinliği acaba neden gösteremedi bu Hareket? Bunun üzerinde durulması, her

ülkenin, milletlerarası konumunu değerlendirmesi bakımından, önem taşır...

Bize kalırsa, bu ülkelerin sıkı bir doku bağlantısı içinde olmamasında, şu noktalar tesbit edilebilir:

1- Süper güçler, çok dikkatli bir politika izleyerek, bu ülkelerin birbirlerine daha ciddi bir şekilde yaklaşmalarını önlüyorlar.

2- Bu kadar çok sayıda ülkenin sıkı bir işbirliğini gerçekleştirebilmesi için, bölge birlikleri oluşturmak lâzım. Yani bu teşkilât, sağlam bir tabana sahip değil.

3- Kendileri arasında da âdeta süper-küçük farkı gözetiliyor. Öyle ki, bunların arasında bulunan bazı büyük ülkeler, Rusya ya da Amerika'yla tek tek görüşüp küçükleri gizlice feda edebiliyorlar.

4- Kıtalara yayılmış, her renk ve cinsten, her din ve felsefeden insan kitlelerine sahip bu hareketin, belirli, aydınlık, canlı ve tutarlı bir görüşü, bir felsefesi yok. Âdeta tek ilke, büyükler'e mümkün olduğu kadar bağımlı olmamak. Ne yazık ki, bağlantısızlar ilkesi, kendi içlerinde de geçerli galiba.

Her şeye rağmen, varlıklarının bir ışığa kavuşmasını dileriz, insanlık için.

ALMAN SEÇİMLERİ DOLAYISIYLA

Almanya, İki Cihan Savaşında da yere serilişi, sonra ayağa kalkışıyla, her zaman üzerine düşünülen bir ülke.

Konrad Adenauer'in âdeta yeniden kurduğu bu ülke, şimdi Dünya'da büyük saygınlık uyandıran bir güce ulaşmış bulunuyor.

Hem Ruslar, hem Batılılarca eli kolu bağlanmışken, yıkılmış ve mahvolmuş bir durumdan bugünlere gelmesi, gerçekten büyük bir iradenin sonucu, takdire değer bir başarı.

Bu da, Alman Milletinin kararlılığını, canlılığını, çetin şartlarda ayak direyişini dile getiren bir tarih olgusu.

Avrupa'nın Amerika'yla Rusya arasında âdeta panik içinde olduğu bir dönemde, yine Federal Almanya'dır ki, tüm Avrupa'yı hesaba katan ince ve

dikkatli, soğukkanlı bir politika izleyebilmiştir.

Ardarda gelen iktidarlar boyunca, trajik geçmişten ders almış olarak, müttefikleriyle sürekli diyalog içinde olmasını bildi Federal Almanya.

Alman Milleti, ekonomi alanında olduğu gibi, devlet yönetiminde de kişilik göstermekte.

Kültür temeline dayalı devlet adamı formasyonunu ön planda tuttuğu anlaşılan bir insan eğitiminin sonucu olarak görüyoruz bunu.

Adenauer, Erhard, Schmidt, Kohl gibi devlet adamlarını yetiştirmiş bir Ülke kendine güvenmekte pek haksız sayılmaz.

Bugünkü gidişiyle, Federal Almanya, gerçekten Batı için olduğu kadar Dünya Barışı için de bir güvencedir.

Gerektiğinde, kararlı olmak, karşıdakini yanlış ve dünya için tehlikeli bir adım atmaktan korur. İhtiyat, aşırılığa gidince, karşıdakine gereksiz bir cesaret verebilir. Bu bakımdan, Alman halkının bu kararlılığı, Batı'nın da, Doğu'nun da yararına ve hayrınadır kanaatimizce.

Çünkü: gerçekten bir Dünya Savaşını düşünmek bile dehşet vericidir. Ne yazık ki bugün, Dünya Savaşını önlemek için, kuvvetler arasında denge bulunmasından başka bir çare henüz keşfedilmiş değildir.

Halkımızın geleneksel bir dostluk ve samimilikle yakınlık duyduğu Alman halkının geçmişte çektiği çilelere düşmemesi için devlet adamlarının göster-

diği çabaların verimli olmasını, zaman zaman esen aşırılık rüzgârlarından korunmalarını ve Milletimizle Alman Milleti arasındaki işbirliğinin iki tarafı da tatmin edici bir şekilde sürmesini gönülden dileriz.

MASKE VE YÜZ

Amerika'ya ne oldu acaba? İkinci Cihan Savaşından sonra, kendi demokrasi iddiasına az çok uyarak, görünüşte de olsa, halkları hesaba katıyor ve Rusya'ya karşı onların bloklaşmasını destekliyordu.

Sonra ne oldu? Dış işlerde acemiydi de ustalaştı mı? Romantik idiydi de realistleşti mi? Acımasızca Çarların realist ve kurt politikasını şaşmaz bir sadakatle izleyen Rusya'dan ders mi aldı?

Görünen odur ki, Amerika o harp sonrasının özgürlük şampiyonu değil artık. Artık, o da, rakibi Rusya gibi davranıyor, natüralist bir politikaya kayıyor.

Vietnam batağından çıkıp bütün gücüyle Ortadoğu'ya dönünce Amerika'da bu değişme vücuda geldi. Ya da değişmedi de, maskesi vardı, o mu düştü?

Artık, Amerika, buralarda devletler ve halklar

bulunduğunu hesaba katmıyor. Kırık dökük kuruluşlar gibi gördüğü ülkeleri sudan bahanelerle vurup dağıtmak ve Ortadoğu'ya yerleşmek niyetini gizlemiyor; ya da gizleyemiyor bile. İsrail postuna bürünmüş adım adım ilerliyor.

Sonra silâhsızlanmayı konuşma bahanesiyle Rusya'yla gizli pazarlığa oturuyor. Birbirlerine el kesesinden cömertlik yapıyorlar. Dostça bir satranç oyunu! Bir taş o sürüyor, bir taş o.

Halklar sızlanıyormuş, devletler kıvranıyormuş ne umurlarında?

Amerika'ya ne oldu acaba? Kimler değiştirdi onu böyle? Ya da bir maskesi vardı da o mu düştü?

Maske yırtıldı da altından gerçek yüz mü görünüyor?

Belki de dış görünüş böyle. Mutlu yüzün altında bir dram gizli. Kimbilir belki de Amerika kendi içinde kendine hâkim değil. Dışa vurulmayan bir iç mücadele onu bir şöyle bir böyle çelişmeli davranmaya zorluyor.

Ne oldu Amerika'ya acaba?

Röntgenlerin tesbit edemediği derin bir değişiklik mi?

Yoksa, süper güçleri biraz daha anlayan insanlıkta mı değişme?

TOPLUM VE DEVLET

Bir toplum, diğer toplumlarca tanınmaya başladığı andan itibaren bir devlete sahip olmuş olur. Adı konmamış olsa ya da bütün kurumlarını oluşturmamış bulunsa da, bu böyledir. Yani, devlet, toplumun kendini diğer toplumlara göre ya da onlara karşın ortaya koyması demektir. Kurumlaşınca da, sadece dışa değil, içe, toplumu meydana getiren kişilere de kendini hissettirir devlet.

Toplum, içinde gizli devlet imkânını medeniyetçe belli bir seviyeye ulaştırınca, dışa vurur; yani bu ruhu, bir sistem çerçevesinde kurumlarına kavuşturur.

Devlet, tarihî-sosyolojik bir kurum olarak, kendi toplumunun bir simgesidir, tarihe vurduğu ve kabartmalaştırdığı bir damgadır.

Bu yüzdendir ki, Devlet, Toplumun ruhunda gizli ideali gerçekleştirmeyi amaç edinmek zorunda-

dır. Bu ideali, tarih içinde, dolaylı, dolambaçlı, ya da doğrudan doğruya, zamana ve şartlara göre, açığa vurarak ya da saklıyarak, izler. Yani, Devlet, toplumun anlık arzularının değil, varoluşunun sebebi ya da kaderinin derinliğinden kaynaklanan yaşama hedeflerinin tâkipçisidir.

Çağımızda, devletler de, kişiler ve toplumlar gibi, dış etkilenimlere uğramaktadır. Bu, zaruretleri ve normal diyalog sınırını aşmadığı ve toplum kaderiyle özdeşleşmiş medeniyetle kökten çatışmadığı sürece, olabilir.

Devletin dikkat edeceği nokta, yüzeysel ve dış görünüm bakımından değil, kökten ve uzun vâde bakımından, Toplumla, Toplumun idealiyle ters düşmemektir.

Devlet, çağımızda kimi ideolojilerin kurbanı oldu. Bunlar, devleti, insanların mutluluğu için kurulmuş bir ulu ve kutlu kuruluş, insanlık ve toplum ruhuyla uyumlu bir yüce düzenleme gibi değil de, robot kitleleri istenen yöne götürmek için kullanılan bir zulüm aracı olarak kullandılar. Çağımızda insanlığın çilesi, bu yoz devlet ve toplum, çığırından çıkmış medeniyet ve insanlık anlayışında yatıyor.

Toplumumuz ise, tarihinin en eski vakitlerinden beri devlet deneyimine sahip, devleti kutlu bilen, devleti saygın tanıyan bir toplumdur.

Son yüzyıllarda zaman zaman aydın kitlede baş gösteren medeniyet karmaşası ve ruh kamaşmalarının yansımaları dışında toplumumuz temelde bu özelliğini korumaktadır.

Çekilen son anarşi ve terör dönemi sıkıntılarından sonra, devletçe ve toplumca yeniden düzenlenişte, Toplumun bu özelliğini, ruh derinliğini ve kendine has medeniyetini göz önünde tutacak kadrolar, daha başarılı olacaklardır.

KURULUŞ

Çok eski zamanlardan bugüne kadar tartışılmıştır. Aristo da tartışmıştır, Farabi de; günümüz sosyologları, tarihçileri, idare ilmi bilginleri de konu üzerinde fikir yürütmüşlerdir: filozoflar, düşünürler mi yönetici olmalı; yöneticiler mi filozof ya da düşünür olmalı?

Soru eskidir; herkes kendi dünya görüşü ve görüş açısına göre bir cevap vermiştir. Soru ve cevaplar sürüp gidecektir. Kesin bir çözümleme söz konusu değildir ama bunun üzerinde düşünmek yarar sağlayacaktır her zaman.

Bize kalırsa filozof filozoftur, düşünür düşünürdür, yönetici de yöneticidir. Yönetim üzerine filozof ya da düşünürün ne kadar parlak ve çekici, doğru ve isabetli düşünceleri, görüşleri olursa olsun, bu, onun iyi bir yönetici olduğunu göstermez. Çünkü: yönetim, düşünce gibi, başlı başına bir ayrı alan, ayrı dünyadır. Bu, uzmanlık, ayrı bir yetenek ve çok tec-

rübe ister.

Bir yönetici de, ne denli güçlü olursa olsun, pratikte deha bile olsa, düşünce ve görüşlerden müstağni olamaz. Onlara her zaman muhtaçtır. Onların aydınlığında yürüyecek, güçlükleri onların ilham ettiği usüllerle aşacaktır.

Düşünceler, yeni uygulamalara, uygulamalar da yeni düşüncelere yol açarlar. Bu bakımdan bu iki ayrı alanı birbirine zıt düşünmekten çok, birbirini tamamlayan iki ana kaynak olarak görmek daha doğru olur.

Tanzimattan bu yana, hatta daha öncesinden içine girdiğimiz kültür değişimi, ne yazık ki, düşünce ve yönetim adamlarının birbirini desteklemesi, birbirlerinden yararlanmaları şeklinde olmadığından, çok sert ve çoğu kez yıkıcı bir gidiş ve akış içinde cereyan etti. Çoğu kez, yeni yapılan her şey bir sürpriz şeklinde ve tartışılmaz bir üslûpla sunuldu.

Oysa, olup bitenler üzerine sakince düşünmek, tarih, medeniyet tarihi, düşünce tarihi, kültür tarihi gibi bilgi dallarından yararlanmak, sosyolojik araştırmalar yapmak, incelemelerde bulunmak, her zaman için çok gerekli çalışmalar olacaktı. Yıkıcı ve doktriner bir karşıkoyuştan ziyade, yapıcı düşünceler, yol gösterici olacaktı.

Yöneticilerin de, kasıtlı olmayan eleştiriler ve düşüncelere karşı hoşgörülü olması, her zaman yarar sağlayacaktı.

Ama, şu son birkaç yüzyıllık tarihimize baktığımızda, ne yazık ki, iki kesim için de iç açıcı bir hü-

küm vermek kolay olmayacaktır.

Zaman zaman, yeniden kurulma dönemine giren toplum hayatımız, geçmişin muhasebesini, daha sakince, peşin hükümsüz, tartışmaya açık bir şekilde yapmalı, bunu yaparken de, mümkün olduğu kadar bilimden yararlanmalı, suçlamalardan kaçınmalıdır.

Bu yapılırsa, yeniden kurup işletmeye çalışacağımız siyasî yapı, bilim hayatı ve genel düşünce dünyası daha sağlıklı kurulacak ve uzun ömürlü olacaktır.

Öyle olmazsa, herkes hırsının ve peşin hükmünün tutsağı olarak hareket ederse, tarih bir kere daha tekerrür edecek demektir.

Her dönemde, bilim, düşünce ve sanat adamlarına, basına, yöneticilere düşen büyük görev, yurt sevgisi ve toplum saygısı ile dolu bir diyaloğu sağlıkla yürütmek olmalıdır.

NEKAHATIN SIHHATI

Hasta hastadır, bilinir. Ve sağlam sağlamdır, bilinir. Ama, asıl, nekahat döneminde olandır ki, bizi yanıltır çoğu kez. Kimi onu, hasta gibi görür ve ona öyle muamele eder. Kimi de ona sapasağlam insan gözüyle bakar ve ondan sıhhatin karşılığı olan yükümlülüğü bekler. Oysa, bir yüzü sağlığa, bir yüzü hastalığa dönük olsa da, o, artık hasta değildir; fakat, henüz tam sağlığına kavuşmuş da olmadığından, ondan, sıhhatli insanlardan beklenen her şeyi beklememiz doğru olmayacaktır.

Ruhunda, tükenmez sıhhat kaynakları bulunan milletimiz, ne yazık ki, geçen dönemde, altın gibi pırıl pırıl olan kalbi ve eşsiz samimiliği sömürülerek, anarşi ve terörün o korkunç uçurumunda yıllarca döndürülüp duruldu. Asırlarca dış düşmanlara gerek savaşta ve gerek kültür planında direnen halkımız, sanki ağır hastaymışçasına bir dış görünümle yıkılmak istendi. Ama, o ruhunda gizli bir güçle çı-

kış yolunu buldu. Ve, bugün, ona dün dışardan giydirilmek istenen hasta gömleğini atmış durumda.

Ancak, o cezirden kurtulmanın ve onca yıpratmaları aşmanın, kuşkusuz bir bedeli vardır, olmuştur ve bunu karşılamak için de belli bir zamana ihtiyaç olacaktır.

Bu yüzden, sanki bir nekahat dönemini yaşayan toplumumuz için bütün etkili çevrelerin dikkatli olması gereklidir. Aşırı ve acele arzular, çok hassaslaşmış nekahat ruhunu zedeleyebilir.

Herkese, hepimize düşen borçlar vardır: karşılıklı anlayış, sabırlı olmak gibi. Toplumun her kesimince ve her kesiminde insanca ve sürekli bir diyalog gibi.

Milletimiz, sabah, güneşe doğru gerinen bir insan gibi bir sıhhat havasını solumak istiyor. Bırakalım, tabiî bir şekilde solusun bu havayı.

Aşırı zorlamalar, nekahat döneminin kritik havasını bulandırabilir.

Halkımıza güven duymalı aydınlar. Milletimize inanmalıyız hepimiz Milletçe.

ASIL SORUN

Toplumumuzda zaman zaman patlak verip handiyse ölüm ya da batış çanlarını çaldıracak raddelere varan bunalımın derin tarihî kökleri incelenebilir. Bu konuda zaman zaman düşüncelerimizi yazmışızdır. Başka yazarlar da, şu ya da bu açıdan bu sarsıntıların sebepleri üzerinde durmuşlardır. Biz, burada, kısaca açık belirtilerle bu sarsılışı göz önüne sermek istiyoruz.

Bize kalırsa, her şeyden önce, bu sarsılış, yeniden kendini kurmak isteyen toplumun, fizikî güç, enerji ve hareketine, mânevî değerler karşılığını (spritüel valörünü) bulamamaktan kaynaklanıyor. Nüfus artıyor, canlı bir halk var. Genç ve dinamik bir kitle kalkınmak istiyor. Bunun için her türlü atılıma hazır. Ancak, bütün bu bio-sosyolojik potansiyel, kültür itici ve çekicilerine sahip olmadığından, ya aşırı akışlarla boşalıyor, ya da sonunda yoz ve sahte, içi boş, sadece görünümden ibaret ifade ve çerçeve-

lerde kavrulup kalıyor. Yani, enerji, kendi öz doktrinini bulamadığından, yabancı ve toplumun ruhuna ve karakterine aykırı ideoloji ve doktrinlerin avı oluyor. Sonra toplum, tam batış anında bir silkiniş yapıyor; ne yazık ki, sonunda yine kendi çapına uygun bir fikir kadrosuna, kültür heyecan ve hamlesine ve ruh atmosferine erişemediğinden, toparlanış kısa süreli ve geçici oluyor.

Batıcılık diyoruz. Şöyle bir bakalım: şu içinde bulunduğumuz 1983 yılında adına "hafta" düzenlenen Goethe'nin eserlerini arayan hepsini kitapçılarımızda bulabiliyor mu? Kant gibi bir filozofun, bir tek eseri, o da seminer çevirisi olarak dilimize getirilmiş bildiğimiz kadarıyla; meşhur eseri, Teorik Aklın Eleştirisi (Saf Aklın Tenkidi) henüz çevrilmemiş bile. Ya Marksizmin bile kurnazca yararlanıp anlamını tersine çevirdiği diyalektik ve sistemin sahibi Alman Filozofunun, Hegel'in tek eserinin bile dilimize çevrilmediğini hatırlatırsak? Evet, Hegel'den dilimize çevrilen, "Estetik" adlı bir formalık makale! Ya çağımızın filozofu Heidegger'den? Hiç! Gabriel Marcel'den, hatta Schopenhauer'den hemen hemen hiç!(*)

Felsefenin durumu bu; ya edebiyat? O da hiç iç açıcı değil. Valéry, Proust, Roger Martin du Gard v.s. v.s. yi düşünürsek, Batı kültürünü oluşturan klasik ve çağdaş eserlerden çevrilenler, âdeta tesadüflerin getirdiğinden ibaret.

(*) Sonraki yıllarda bazı çeviriler olmuşsa da, kasdettiğimiz eksiklik giderilmiş değil. (2008, yazarın notu)

Kendi medeniyetimizin klasikleri ise, daha acıklı bir ilgisizliğe terk edilmiş durumda. Ne klasik islâm düşüncesinin anıtları, ne büyük bilginler ve mutasavvıfların eserleri, ne büyük şairlerden kalanlar; Hâfız'lar, Senai'ler ve daha niceleri giderek unutulmaya terk edilmiş.(*)

Kendi kültürümüzün klasikleri de aynı durumda. Fuzûli'nin, Nef'i'nin, Şeyh Galib'in divanlarını okumak isteyen yeni kuşaklar nasıl okuyacaklar?

Bir yandan gittikçe fizikçe ve maddî güç olarak büyüyen, gelişen bir toplum. Bir tarafta, bütün dış şatafata rağmen sönmeye yüz tutan kültür hayatı.

Yeniden derlenip toparlanmaya başlayan toplumumuzun önündeki asıl ve temel sorun budur bizce.

(*) Son yıllarda, bu konuda da yayınevlerinde bir kımıldanış gözlemleniyor. (2008, yazarın notu)

KÖPRÜ YIKILMIŞSA

Bir toplumun hayatında felâket kaynaklarından biri de, nesiller arasındaki bağların kopmuş olmasıdır. Toplum ve millet hayatı, sürekli ve kesiksiz bir akıştır. Bu akışta bir kırılma, kopma, kesilme olduğu takdirde, o toplum, ya da millet, kendini boşlukta hisseder, hâfızasını yer yer yitirmiş bir insan gibi kıvranır durur. Millet veya toplum hayatında kesik kesik yaşama yoktur. Toplumun ya da milletin soluğu, kesik kesik değil, derin ve uzun bir soluktur.

Millet ya da toplum, medeniyeti solur. Ağır yaşantıların damarlarda biriktirdiği kireç ve kiri, ancak, medeniyet oksijeni temizler. Nasıl, her damla suyun taşıdığı ile, ağır ağır akan bütün bir nehrin özelliği ortaya çıkıyorsa, kişilerin ruh ve zihin yükleri, medeniyet ve kültür mirasından paylarına düşen ile de, bir toplumun ya da milletin toplam mânevî varlığı oluşuyor.

Millet demek, tarihin yaşaması demektir, tarihi

yaşatması ve yaşattığı tarih demektir.

Ölü tarihi, hiçbir millet, uzun süre sırtında taşıyamaz. Tarih, millet hayatıyla özdeşleşerek yaşar: tarih, kalıcılaşmış millet, millet de yaşayan tarih, canlı tarih olur.

İçinde ölü bulunan bir tabut, boş bir tabuttan daha hafiftir. Çünkü: onun anlamı vardır. Onu, insan uzun süre taşıyabilir. Ama boş bir tabutu, uzun süre taşımak mümkün değildir.

Kendilerine, tarihleri, boş bir çerçeve, anlamsız bir yığın olay gibi gelen ya da böyle öğretilen kişilerin meydana getirdiği toplumlar, uzun süre varlıklarını koruyamazlar. Kişileri birbirine bağlayan umutlar, sevinçler, yaslar, anlamını koruyan tarihî mirasla diri ve canlı kalabilir ancak.

Yaşanan an, toplum hayatında tarih açısından yorumlandıkça, yorumlanabildikçe, kültür ve medeniyetin sürekliliğine bir katkıda bulunabilir.

Yaşadığımız zamanı, geçmişten aldığı ve geleceğe vereceğiyle birlikte düşünemiyorsak, o "zaman", yitmiş, kaybolmuş, hatta hiç olmamış, doğmamış ve yaşanmamış ve yaşanmayacak olan zaman olur.

Eğer, Birinci Cihan Savaşı'nda Çanakkale'de, Kafkaslar'da, Sarıkamış'ta, Kanal'da, Gazze'de, Kudüs'te, Selman-ı Pâk muharebelerinde ölenleri, yeni nesillerimiz bilmiyorlar, unutmuşlar, ya da hatırlamıyorlarsa, daha kötüsü, bilseler, unutmasalar, hatırlasalar da, neden öldüklerini, hangi amaçla can verdiklerini bilmiyor ve anlamıyorlarsa, hangi medeniyet ve idealin, hangi yüce mânevî değerlerin aşk

ve heyecanı, fedakârlığıyla göz kırpmadan şehit olduklarını düşünemiyorlarsa, hangi korkunç tarihî ve cehennemî tehlikeye karşı, daha yakın geçmişimizde, babalarımızın ve dedelerimizin göğüslerini ölüme siper ettiklerini idrâk edemiyorlarsa, bugünü de anlamıyorlar, bilmiyorlar demektir. Geleceği de bilmeyecekler ve anlayamayacaklar demek.

Bir ülkeyi yıkmak isteyenler, önce onun mensup olduğu medeniyetin köklerini kemirip kuruturlar. Yeni nesillere onları boş bir bağlantılar ağı olarak tanıtmak isterler. Yeni nesillere tarihini unutturmak, kültürünü kötü, yanlış ve çirkin gibi göstermek isterler.

Kültürüyle, kendi öz medeniyetiyle ilgisini kesmiş nesiller, ne kadar iyi niyetli olursa olsunlar, karanlıkta, ışıksız ve gözsüz yürüyen yaratıklar gibi, yabancıların avı olmaya mahkûmdurlar.

Köprü yıkılmışsa, önce onu onarıp sonra üzerinden geçmeyi düşünmek gerekir.

ŞEHİRLERİMİZ, YENİDEN ŞEHİRLEŞTİRİLMELİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, her ülke, kendi çapında, hem savaş yıkımını onarmak, hem artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak, hem de çağdaş teknolojiye uyum sağlayacak biçimde sosyo-ekonomik yapısını yenilemek için bir kalkınma hamlesine girişti.

Ülkemiz de, bilhassa 1950'den sonra çok partili düzene girişe paralel olarak böyle bir atılım içinde oldu. Halkımız, özgürlüğü siyasî olduğu kadar iktisadî olarak da bütün gücüyle yaşamak ve değerlendirmek istedi.

Ancak, hamle odakları, daha çok büyük şehirlerde oluştuğu için, bütün yurt sathına bir anda ve aynı şiddette yayılamadığından ötürü, köylerden ve kasabalardan büyük kentlere bir akış başladı. Büyük şehirler bu nüfus akışına daha önce hazırlanmış de-

gillerdi. Bu yüzden, bir yandan taşrada bir çok ev, tarla, bağ âdeta bakımsızlığa terk edilirken, büyük şehirde de esas şehri âdeta boğan bir gecekondu kentleşmesi ile karşı karşıya kalındı. Gelen kitleler, bir yandan alelacele şehir hayatına uyum sağlama zorunluluğu sebebiyle bunalıma düşerken, bir yandan da, istemeyerek de olsa, şehri, kendi kır ve taşra alışkanlıklarına doğru çekmek gibi kent üzerinde bir baskının doğmasına sebep oluyorlardı. Bir nevi, şehrin büyümesi, tabiî bir şehrin büyümesi şeklinde değil de, yüzlerce köyün ona bitişip eklenmesi tarzında, yani şehrin köyleşmesi tarzında bir büyüme oluyordu.

Artık geçmişte kalan terör ve anarşinin kaynağı ve ana sebebi değilse de, büyümesi ve uzun sürmesi, etkili olması açısından bu hızlı ve sağlıksız kentleşmenin yardımcı olduğuna hiç şüphe yoktur.

Büyük kent özellikleri içinde semtler, mahalleler, komşuluk, tanışıklık, kültür teması gibi insanları birbirine yakınlaştırıcı ilişkilerin kurumlarına kavuşturulmalıdır. Okul – karakol – muhtarlık klasik yönetimi, yan kuruluşlarla –ki bunlar da semt sakinlerine kurdurulmalıdır– pekiştirilmeli, giderek, Osmanlılar zamanında olduğu gibi, eski büyük şehirlerimizde, hatta kasaba ve köylerimizde olduğu gibi yüksek seviyeli, sakin ve temiz, medenî bir hayat tarzına yeniden kavuşturulmalıdır toplumumuz.

Geleceğin en büyük güvencesi, içten sağlam örülmüş, bilinçli, böyle bir toplum dokusudur.

Şehirler, paramparça köyler yığını manzarasın-

da bugün. Her kişinin ve her semtin, insanlık ve kültür ihtiyacının ne olduğu, nasıl bir yerde ve ne şekilde topluca oturması ve görüşmesi gerektiği düşünülürse, yapılması gerekenin ne olduğu kendiliğinden anlaşılır.

FİKİR SAVAŞI

Yüzyıllardır her yönden müslüman ülkeler istilâ ve işgal baskısı altındadır. Uzun vâdeli bir planla batıdan, doğudan, kuzeyden, güneyden sokulan yabancı ülkeler, islâm memleketlerini sıkıştırdılar ve halâ sıkıştırıyorlar. İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği fırsatla bir çoğu siyasî bağımsızlığına kavuştu. Daha sonra da yetersiz de olsa bir kalkınma savaşına giriştiler.

Ancak, Savaşın üstünden bu kadar yıl geçince, gerek komünist, gerek kapitalist ülkeler, yeniden İslâm Ülkeleri üzerindeki emellerini gerçekleştirmeğe giriştiler. Bu kez, bu ülkeler Amerika–Rusya karşıtlığından yararlanmaya baktılar.

Şimdi, son yıllarda, anlaşılıyor ki, artık başka bir yol uyguluyor emperyalistler. Kızıl, kara ve sarı emperyalistler, sözde silâhsızlanma ya da barış görüşmesi yapmak için bir araya geliyorlar; aslında konuştukları daha çok İslâm Ülkelerinin paylaşılması-

dır. Biri bir hareket yaptığında öbürleri de onun ödünü olarak bir başka hareket yapacaklar, birbirlerinin hareketlerini göstermelik olarak onaylamayacaklar, böylece göz boyayacaklar, fakat parça parça işgal ve istilâlarına devam edecekler. Plan budur ve ne yazık ki, İslâm Ülkeleri derin bir uykuda olduğu ve ancak kendi iç çekişmeleriyle vakit geçirdikleri için başarılı bir şekilde sürüp gitmektedir.

Bu işgal ve istilâya hazır hale getirmek için de ya bu ülkeleri birbirine düşürmektedirler, ya da ülke içinde halk kesimlerini.

Akla, hayale gelmedik buluşlarla, kendi kökünden kopmuş aydınları, câzip bir takım ideolojik görünüşlü bölümlere ayırıp birbirine düşmelerini sağlıyorlar.

Cephede olandan daha büyük ve daha tehlikeli bir savaş, düşünce alanında ve sosyal katlarda alevlendiriliyor.

Bu yüzdendir ki, İslâm Dünyasında, fikir savaşı bugün için cephe savaşından daha önemli bir hâle gelmiştir.

Müsbet görünüşlü, fakat içi boş, uyutucu telkin organları mı kurmuyorlar, ihtilâlci ve anarşist yuvalar mı oluşturmuyorlar?

Bütün bunlara karşı sadece devletin bir şeyler yapması yetmez.

Milletçe uyanık olmak gerek.

Bu uyanıklığı sürekli kılmak için millet idealini taşıyan, yüksek kültür ve karakter temelli kurumlar, kuruluşlar ve organlara sahip olmak gerek.

Gazi Osman Paşa'nın Plevne'de, Şeyh Şamil'in Kafkaslar'da verdiği savaşım, İslâm Dünyasının bir çok yerinde fiilî savaş ve her yerinde fikir savaşı halinde sürüyor.

O yüzden her gayret değerli, her saniye değerlidir.

YÖNTEM

Ermeni örgütlerince üstlenilen ardı arkası kesilmez saldırılara karşı, Devlet, şüphesiz gereken, daha doğrusu mümkün önlemleri almıştır ve almağa devam edecektir. Ancak, bellidir ki, ermeni militanlar, bu saldırıların, gönüllü de olsalar, sadece araçlarıdır. Ermeni dâvası ise, sadece ve sadece asıl amacı gizleyen bir maskeden başka bir şey değildir.

Amaç nedir?

Bize kalırsa, amaç, her türlü dış olumsuz şartlara ve baltalamalara rağmen, büyüyen ve ilerleyen Türkiye'yi zayıflatmak, onun dıştaki temsilcilerini çalışmaz ya da ekonomik amaçlı kuruluşlarını işlemez hale getirmek suretiyle geleceğini gölgelemektir. Bunu hazırlayan ülkeler bellidir. Ve ne yazık ki, bizimle aynı savunma örgütünde olan bazı ülkeler de bu hareketin yandaşı görüntüsünden kendilerini kurtaramamaktadırlar. Oysa, Türkiye'nin zayıflaması, kendilerinin lehine değil, aleyhinedir. Böyle ol-

duğu halde, bu ülkeler, geçmişteki bir tutumlarını, Osmanlı Devleti'ni her fırsatta sıkıntıya sokmak alışkanlıklarını, onca değişen şartlara rağmen günümüzde terk etme gereğini bir türlü düşünememektedirler.

Her neyse, bütün bunlara, dediğimiz gibi, Devlet bir takım tedbirler alacak ve gerekli uyarılarda bulunacaktır.

Bunlar kısa vâdede ve hemen başvurulacak çarelerdir. İşin siyasî ve ekonomik cephesiyle ilgilidir.

Bir de, uzun vâdeli tedbirler vardır ki, bu da, dışarıda aleyhimize yapılan propaganda ve gösterileri tesirsiz kılmayı amaçlayacak olan kültürel girişimlerdir.

Bunlar, halkımızın ve kültürümüzün dışta tanınması ve tanıtılmasıyla ilgili faaliyetlerdir.

Sadece folklor ekiplerinin başarısı, ya da batı musikisi konserleri vermemiz bizi Batı'da tanıtmaya yeterli olamaz. Asıl klasik ve çağdaş kültürümüzün tanıtılmasıyla, Millet ve Medeniyetimizin temelli ve bütün boyutlarıyla, sürekli, planlı ve bilinçli olarak tanıtılmasıyla, hakkımızda belki de yüz yılların biriktirdiği, oluşturup katılaştırdığı önyargıları kırmaya muvaffak olabiliriz.

Mimari, plastik sanatlar ve musikide olduğu kadar ve hatta onlardan fazla olarak Edebiyatımızın, dışarıda, asıl değerlerinin tanıtılması, medeniyetimiz için bir fikir verebilecektir.

Çağdaş bir anlatım, tanıtım ve sunuş içinde, güçlü bir çeviri ile, Bâkî'nin, Nedim'in, Şeyh Ga-

lib'in, öbür büyük şairlerimizin eserlerini Batı dillerine kazandırmak ve onların entelektüel çevrelerine sokmak gerekir. Yalnız şairleri mi? Elbet, değil. Evliya Çelebi'yi de. Kâtip Çelebi gibi bilginlerimizi de. Tarihçilerimizi de. Tanzimat sonrasından bugüne kadarki edebiyat ve düşünce değerlerimizi de.

Gerekenlerin batı bilim çevrelerince zaten bilindiği söylenecektir bu tezimize karşı belki. Ama, bizim kasdettiğimiz, sadece bilim çevreleri değil, aynı zamanda genel aydın tabakalarıdır.

Değerlerimizin uzun vâdede böyle bir tanıtımı, Milletimizin daha iyi bilinmesine ve zamanla hakkımızdaki bazı olumsuz kanaatin değişmesine neden olacaktır. O zaman da, şüphesiz, düşman olanlar düşmanlıklarından vazgeçmezler. Ama, etkinliklerinden geniş ölçüde kayıplara uğrarlar.

YASALAR VE ORTAM

Demokrasi, çağın rejimi. Daha iyisi bulununcaya, ya da radikal düzeltmelerle değişinceye değin geçerli olacak, insanlığın büyük bölümü için. Bugün, mevcut rejimlerin en iyisi olarak itibarını koruyor. Ancak, her ülke, kendi toplum yapısına göre ona biçim vermiş ve sürekli olarak da vermekte.

Yeni biçimlendirmeler, geçmişteki acı deneylerden ilham alınarak yapılıyor.

Siyasî hayatı düzenleyen yasalar da kuşkusuz aynı bilinçle oluşturulmalıdır.

Ancak, yasalarla da her şey bitmiyor. Onu uygulayacakların hareket tarzı da önemlidir.

Geçmiş acı dönemin bütün sorumluluğunu, sadece yasaların kötülüğü ya da eksikliğine bağlayamayız.

Umulur ki, toplum, geleceğin liderleri ve yöneticileri, her adım atışta dikkatli olsunlar.

Yasalarda, uygulamayı hep hesaba katan bir zihniyetin hakim olması gerektiğine dikkat çekmek istiyoruz.

Bir yandan da, toplum kurumlarının, disiplinle özgürlüğü dengeleyecek kültür ve uygarlık kurumlarıyla pekiştirilmesi gereğine işaret etmekle yetiniyoruz. Yasalar yapılmalı, fakat, ona taban ve ortam olarak da toplumda yeni ve köklü bir hava doğurulmalı.

Öte yandan, yurttaşlara sürekli olarak, bu yasaların hazırlanışında ve yasalar çıktıktan sonra da içeriği hakkında bilgi verilmelidir. Demokrasi kurum ve kavramları hakkında halka sürekli olarak bilim açısından açıklamalarda bulunmakta zaruret ve yarar vardır. "Parti nedir?, "lider" ne demektir.", "Seçim sistemleri nelerdir ve nasıldır?", "Partiler ve görüşler arasındaki ilişkiler", "Parti kurmaktaki amaç nedir?", kısacası, demokrasi bütün cepheleriyle ve detaylıca halka öğretilmelidir.

Anayasa'nın Cumhurbaşkanınca halka televizyondan ve meydanlardan anlatılması örneğinde olduğu gibi, devlet bütün gücü ve kurumlarıyla aydınlatma görevini üstlenmelidir.

Liderler de bir yandan partileri için çalışırken, bir yandan da halkı yetiştirme görevlerini yerine getirmelidirler.

Siyasî hayat, liderler için olduğu kadar, halk için de bir okul olmalıdır.

Sürekli bir öğrenim ve öğretim, siyasî hayatın candamarı gibi kabul edilmelidir herkesçe. Yönetim-

den ve partilerden halka, halktan da partilere karşılıklı bir düşünce ve görüş akışı, bilgi aktarımı, siyasî hayatın muhtaç olduğu ortamı hazırlayacaktır. O ortam olmadan, yasalar tek başlarına isteneni veremezler.

ÇOK PARTİLİLİK

1960-1980 arasında bir dönem yaşadık. Bu, şimdi arkalarda kalıyor. Ancak, bu geçmiş dönemi çok iyi değerlendirmemiz gerekiyor. Çok iyi incelemeliyiz, analiz etmeliyiz bu yakın geçmiş dönemini. Şahıs ve parti suçlama, ya da yan tutmalarına kapılmadan, mümkün olduğu ölçüde nesnel kalarak ortaya koymalıyız bu dönemin bilânçosunu.

Çok acı günler yaşadık. Binlerce yurttaş hayatını yitirdi, nice aile yıkıldı bu dönemde. Şimdi, bu geçmiş dönemi eski kavga biçiminde olmamak şartiyle, soğukkanlıca ve çok hassas bir yoklayışla, getirdiği ve götürdüğüyle, bütün yönleriyle ele almalı ve bundan çıkaracağımız sonuçlarla önümüzdeki dönemi daha sağlıklı bir işleyişle yürütmeliyiz. Atalarımız demiştir: "bir musibet bin nasihatten yeğdir". Yaşanan bir kötülük, teorik bir öğütten daha öğretici, daha etkindir. Belki kimileri, yara tekrar deşilmesin, patlamasın diye iyi niyetle o dönemi hâfızalara göm-

mek gerekir düşüncesinde olabilirler. Bunun bir doğru tarafı, bir yanlış tarafı vardır. Bazı şeyleri unutmak, bazı şeyleri de asla unutmamak gerekir. Kavgayı, düşmanlığı, kini, bölünüp parçalanmayı, sen ben dâvasını bir tarafa atmak, ama o dönemde milletçe uğranılan felâketleri ve bunun sebeplerini iyiden iyiye bilmek ve hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Yoksa şuuraltına atılır; o da sonra patlamalarını yapar.

1946'da girdiğimiz çok partili hayat, 1950'de kesinlik kazanarak yeni bir hayat tarzı başlattı. Ancak, bu dönem, fiilen iki partili dönem oldu. Seçim sistemi ve halkımızın sosyo–kültürel yapısı bunu böyle gerekli kıldı. 1960'dan sonra ise fiilen de çok partili olduk. Çünkü: iki partili siyasî hayat çok büyük bir gerginliğe, sonunda da bir patlamaya yol açmıştı. Bu sakıncayı ortadan kaldırmayı, seçim sistemini çoğunluk sisteminden nisbî sisteme çevirerek küçük partilerin de sahneye çıkmasını sağlamakta aradık. Fakat bu, dayanıksız ve zayıf hükümetler, ikide bir devrilen koalisyon hükümetleri devrini başlattı. Anarşi ve terör de dönemin asıl özelliği olunca, toplum ve ülke olarak var ve yok olmanın eşiğine geldik.

Şimdi, geriye doğru baktığımızda, 27 Mayıs ihtilâline götürenin, iki partili sistem olduğunu sanmamız gibi, 1960-1980 arasındaki anarşi dönemini çok partili oluşumuza bağlamamız doğru olmaz düşüncesindeyiz. Ancak, toplumun içindeki gizli gerginlik potansiyeli, 1950-1960 arasındaki iki partili sistemin ortaya çıkmasında yardımcı ve kolaylaştırıcı rol oy-

namıştır diyebiliriz. Aynı şeyi, 1960 sonrası dönem için de, çok partili sistemin, anarşi ve teröre yataklık yaptığını belirterek söyleyebiliriz.

Şu ayrımı fark etmeliyiz: iki büyük partili hayat, 1950-1960 arası gerginliğin sebebi değil, ortamıdır. Çok partili siyasî hayat da, anarşi ve terörün sebebi değil, kolaylıkla yeşerip bittiği bir ortamdır. İrili ufaklı parti düzeni, anarşi ve terörü doğuran unsur değil, belki besleyen unsur olmuştur.

Yani, bir arada bulunmakla sebep-netice bağıyla bağlı olmayı bir görmemeliyiz. 1950-1960 arasında gerginlikle iki partili düzen bir aradadır, 1960-1980 arasında da anarşi ve terörle çok partili düzen biraradadır. Bu biraradalıktan gerginliğin ve terörün lehine tehlikeli ve talihsiz gelişmeler olmuştur. Ancak, buna bakıp o devirlerdeki siyasî ya da toplumsal kargaşayı tümüyle siyasî sisteme bağlamak, karmaşık yapıdaki tarihî-sosyolojik vak'ayı, fazla soyutlanmış bir sebebe irca etmek olur. Oysa, olay da kompleks, sebepler de komplekstir. Bu iki sosyolojik dizi arasındaki, yani siyasî sistemle, sosyal vak'alar arasındaki ilgide belirleyicilik (détermination) ten çok biraradalık, zamandaşlık (simultanéité) söz konusudur. Ve tabiî, her biraradalıkta söz konusu olacak kadar da belirleyicilik.

Partili düzeni mutlaka iki partili düzende düşünmemeliyiz. Yeni yeni partiler kurulmalı, bunlar fikir ve içtimaî görüşler esaslarına bağlı olmalı ve iktidarı hedef almalıdır. Zaten yeni düzende nisbî sistemin korunması, bu amacın güdüldüğünü açıkça gösteriyor. Büyük partilerin bölünmesinden doğan

çok partililik yararsızdır ama, fikir çeşitliliğine ve zenginliğine, alternatif çokluğuna, teklif plüralizmine dayanan çok partililik gereklidir. Bir parti, mutlaka, eninde sonunda, millet içinde, sesiyle, düşüncesiyle bir yankı yapabilmeli, etkiler doğurmalı, düşüncelerde yeni çağrışımlar uyandırabilmelidir. Yeni kadro getirebilmeli bir parti. Bunun için kurulmalıdır. Birkaç milletvekili sağlayıp, iktidar–muhalefet arasındaki az oy farkını bir koz gibi kullanıp dengeyi değiştirip iktidara ortak olma amacıyla parti kurulmamalıdır.

Sun'î şahıs partilerine paydos. Seviyesiz şahıs kavgalarına, kör döğüşüne ve horoz döğüşüne, ya da deve güreşine paydos! Fikre istimat eden, ahlâka dayanan, yurt sevgisiyle dolu çok parti düzenine, hoş geldin diyecek bir çokpartili düzen, içindeki gerçek siyasî hayatın doğumu için bir umut kapısı aralayacaktır.

BEKLENEN PARTİ

Bu ülke her zaman bir parti bekledi. Ama, o parti hiçbir zaman gelmedi.

Gelen partileri o partiye benzesin diye bekledi. Kurnaz partiler, kendilerini hep o beklenen partiymiş gibi hissettirmeğe çalıştılar. Halk umdu durdu. Umutlara kapıldı. Fakat sonunda o partilerin beklenen parti olmadığı ortaya çıktı. Silbaştan her şey yeniden başladı.

Kimi partileri halk, kendi usulünce, beklediği partiye dönüşsün diye baskı altında tuttu. Bir parça onları yerlileştirdi. Fakat, bu diyalogdan yararlanan partiler birazcık halkı kendilerine adapte etmeyi başardılar. Bu da iyi olmadı.

Kimi partiler de, halk özleminin kaynağını isim olarak sömürdüler. Halk da sırf bu isim ve iddia için onları tuttu. Fakat, onlar bunu anlayamadılar. Kendilerinde bir keramet vehmettiler. Oysa halkın bu

tutuşu Mevlâna'nın "Şems'i gördüm" diyeni ödüllendirmesine benziyordu. Yani halk yalanlarına onca oy veriyordu. Bir de doğrucu olsalardı?

Beklenen uzun süre gelmezse, bekleyiş yön değiştirir. Çünkü: insanoğlunun sabrının bir sınırı vardır. Eskiler ne demiştir: "bekleyiş, ateşten beterdir". (El intizar, eşeddü min ennar).

Bekleyen, durmamakta ve değişmektedir. Bu sebeple, beklediği değişmekte.

Ve bekleyiş, çok uzadığında, bekleyen, neyi beklediğini unutacaktır.

Bekleyiş çok uzayınca, bekleyen bir şey beklediğini, hatta bir şey bekleyip beklemediğini unutacaktır.

Çok partili düzene geçtiğimiz 45 yıllarında, bambaşka bir bekleyişi vardı halkın.

Ne yazık ki, bugün, kitle o gün neyi beklediğini unutmuş gibi. Çünkü: o nesiller gitti. Sonraki nesillerinse başına gelmedik kalmadı.

Geçmişteki halk ruh ve şuurunun içeriği, psikolojisi, beklentilerinin bir tarihi yapılsa, sosyolojik bir tahlili yapılsa, bir listesi çıkarılsa, yeni kurulacak partiler için ışık tutucu, yol aydınlatıcı bir araştırma, inceleme ve çalışma olurdu.

PARTİ KURMA

Türkiye'nin parti kurma konusunda bir hayli tecrübesi olmuştur. Ama, insanlar çoğunlukla alışkanlıklarının etkisinde kalarak, âdeta bile bile, eski izledikleri yoldan giderler. Bu yüzdendir ki, eski yanlışlıklar tekrarlanır ve onun sonuçları da kendiliğinden başa gelir.

Bize kalırsa, geçmişi iyi değerlendirmek gereklidir bu konuda. Parti kuracaklar, her şeyden önce, Türkiye particilik tarihini iyi öğrenmeli ve derinden incelemelidir. Genel olarak partilerin içine düştükleri ve geri dönemedikleri çıkmazları, ilerleme ve gerileme sebeplerini enine boyuna araştırmalıdır. Sadece, oy toplama açısından değerlendirmemelidir partilerin başarısını. Ülke kalkınmasına, toplum hayatına ve siyasî tecrübeye neler eklediği ya da onlardan neler götürdüğünü saptamalıdır.

Görüşümüze göre, geçmiş dönemlerde particiliğin büyük eksiği, "düşünce planı" eksikliğidir.

Politika adamları kuruyor genellikle partileri. Şüphesiz, bu, olağandır. Ama, öylesine pratik ve âdeta politika açısından kaşarlanmışlardır ki, genellikle, düşünürlere, düşünce adamlarına gereksinme duymazlar. Bu sebeple de politika, denebilirse aşırı "politize" olur. Oysa, siyasî hayat, bir toplumun genel gidişini şartlandıran ve karakterlendiren en önemli faktör olduğundan, düşünce eksikliği, bir nevi, vücutta kan eksikliğinin tesirini yapacaktır. Siyasî eylem, düşünce sükûnetiyle frenlenmediğinden illegal eylem planına kayacaktır.

Büyük partiler, dünyada ya da ülkedeki eğitim, kültür ve basın dünyasının doğurduğu düşünce seviyesiyle yetinirler. Ayrıca, bir fikir çalışmasını gerekli bulmazlar. Küçüklerse, genellikle, ideoloji bozması, slogancı bir düzeyde kalırlar ve bunu düşünce sanırlar.

Oysa, düşünce planıyla süreklice beslenmeyen ve denetlenmeyen, otokritiğini yapmayan siyasî hayat, çabuk yozlaşır.

Düşünürlerin, düşünce adamlarının azlığı ve yetersizliği de göz önünde tutulursa, konunun, ülkemiz için önemi bir kat daha ortaya çıkar.

Dileriz ki, her yeni siyasî hayat kuruluşunda, yetkililer ve parti kurucuları, sorunu bir de bu açıdan değerlendirsinler. Düşünceye önem versinler.

YENİ PARTİLERİN OLUŞUMU

Partiler, sosyolojik kurumlar olduklarından, uzun vâdede oluşurlar.

Fevkalâde zamanlarda bu süreç hızlanır. Ancak, sürecin hızlanması için, toplumun, partilere temel olacak düşünce alternatifleri açısından hazırlıklı olması gerekir.

Bize kalırsa, ne, tam anlamıyla, donmuş tabanlar, ne de değişmez tavanlar söz konusudur Türkiye'de. Ama, her partinin organik yapıda olması gereği, oluşumun, tavan ve tabanın birbiriyle uyumlu olmasını zorunlu kılacağı gerçeği unutulmamalıdır.

Partilerin birleşmesi de aynı gerçeğin bir başka yüzüdür. Aynı kural ve mantık bunda da geçerlidir.

Yeni parti, yeni düşünce demektir aslında. Bu yüzden partiler kompozisyonunun tatmin edici bulunmadığı hallerde, yeni düşüncelerin ortaya atılması için yeni bir ortam doğurmak, tek hâl çaresi gibi

gözüküyor.

Bizde ne yazık ki, bugüne kadar, düşünceden çok, şahıslar ön planda tutuldu hep.

Demokrasi gelenekleri bu yolda oluştu. Bu geleneğin değişmesi zaman alacaktır.

Kısa devrede, bu sebeple, denenecek formüllerde katı olmamakta, kamu yararı, sosyolojik yapı, halk beğenisi ve liderler diyaloğundan oluşan uyumlu bir tabloyu göz önünde tutmakta yarar vardır diyoruz.

Halkımız siyasete alışkındır. Osmanlılar devrinde de, parti şeklinde oluşmayan politik eğilimler söz konusuydu.

Meşrutiyetle birlikte, batı tipi partiler kuruldu. Fakat ne yazık ki, kısa zamanda iş silâha döküldü.

1950'den sonra çok parti düzenine geniş kitleler katıldı. O da 27 Mayıs hareketi ile sona erdi.

1960'dan sonra ideolojik çalkantılar hâkim oldu.

1970'den sonra, bilhassa 1975'lerden sonra tekrar yozlaştı siyasî hayat.

Ancak, halk bütün bu çalkantılar içinde çok partililiği bir hayat tarzı olarak benimsedi.

Kişiler sanıldığı kadar önemli değil.

Her yeni dönem, yeni liderler getirmiştir. Bunlar, eskilerin içinden çıksa da, yeni bir misyon, anlam ve işlev kazanarak çıkmışlardır.

Demokraside sonuçlar, tavandaki hareketlerle tabandan gelen hareketlerin kesiştiği noktada belirir.

O zaman, liderlerin mehareti, tabandan gelen

hareketi istenilen yere varacak şekilde yönlendirmek diye tanımlanabilir.

Ama bu her zaman mümkün olabilir mi? Bazen tavanla taban arasında kesiklikler, kopukluklar, bir türlü bir yerde buluşamamalar olabilir; bazen, taban, tavandaki hareketi ezer, bazen da taban, pusturulur.

Bunlar olur, ama asıl olan, politikanın uzun vâdeli düşünülmesidir.

Halkımız sağ duyulu ve deneyimli bir halktır. Milletimiz, temelde ve özde, büyük bir millettir. Ona gerçek anlamda imkân verilirse, korkulacak bir durum söz konusu olamaz.

PARTİ DÜZENİ

Siyaset bilimi literatüründe, demokrasi düzenini benimsemiş ülkeler, siyasî yapı bakımından ikiye ayrılır: çok partili ülkeler, iki partili ülkeler. Birincisine Kara Avrupası sistemi, diğerine Anglosakson sistemi deniyor. Bu ikincisinde, demokrasinin ilkeleri gereği çok parti yine vardır. Fakat yaşayıp gelişen iki parti oluyor. Nitekim, İngiltere'de önceleri liberal-muhafazakâr, sonraları da işçi-muhafazakâr partiler arasında oldu hep siyasî rekabet. Amerika'da da cumhuriyetçi-demokrat ikilisi gibi. Denizle temasın doğurduğu pratik çözüm, Anglo-Amerikan mizacını bu iki partili demokratik mücadeleyi yürütmenin yeterliliğine inandırmış olmalı. Buna karşılık, Kara Avrupa'sı ülkeleri daha teoriktir. Öbürlerinin çoğunluk sistemine karşılık bunlar nisbî seçim sistemini benimserler ve ikiden çok partinin söz sahibi olmasını sağlamışlardır. Bu sistemlerin gerisindeki

düşünce de şudur: birisinde pratik olarak siyasî partilerin varlığı bir iktidar ortaya çıkarmak, ülkeyi yönetecek bir kadroyu seçmek amacıyla sınırlanıyor. Oysa, Kara Avrupası sisteminde, "kişi"nin siyasî tercihi, toplumun yönetilişinden önce geliyor. "Toplum öyle de olsa böyle de olsa, eninde sonunda yönetilecektir" gibi bir düşünce, yani rölativist bir düşünceden çok, mutlakçılığa yatkın olan Kara Avrupası düşüncesi, herkesin az da olsa kendi partisine oy vermesi eğilimindedir. "Önemli olan gerçektir, ben inandığım partiye oyumu veririm, gerisini düşünmem" mizâcı hakimdir.

Bu âdeta tarihten ve coğrafyadan gelen mizâç farkını kırmak için, yapılan teşebbüsler pek başarılı olamadı. Fransa'da, De Gaulle girişiminin başarısızlıkla bitişi gibi. Kara Avrupası'nda koalisyonlar mukadderdir. Anglo-Amerikan sisteminde ise, bir değişiklik düşünülmüyor pek.

Meşrutiyet'ten bu yana denediğimiz particilik hayatında genel eğilim, iki partili sistem, yani Anglo-Amerikan sistemidir. 1960'dan sonra Kara Avrupası sistemini denedik. Şimdi yeniden Anglo-Amerikan tipi demokrasiye dönüş eğilimi var.

Bizim gördüğümüz kısaca şu: iki partili sistemde hükümet bunalımı olmuyor ama başka krizler oluyor. Meşrutiyette İttihatçılar-İtilâfçılar kavgası, sonunda kuralın dışına çıkmaya kadar varmıştı.

Demokrat Parti-Halk Partisi çekişmesi 1960'da 27 Mayıs darbesiyle sonuçlandı.

Kara Avrupası sistemi ise 1960'dan sonra denendi. Hem hükümet buhranları oldu, hem parlamento çalışamadı. Hem de memleket felâkete sürüklendi.

Umarız bir gün kendimize en uygun sistemi buluruz. Bir hayli tecrübemiz oldu çünkü.

SİYASÎ PARTİLERİN KADERİ

Temas etmiştik: biz de daha çok Anglo-sakson tipi bir yapı var; bu yapı iki partinin büyümesini ve sonunda iktidar için birbiriyle karşılaşmasını gerektiriyor.

Ancak, çok partili tarihimiz gösterdi ki, bu karşılaşma çok çetin olmakta. Giderek gerginleşme artmakta.

Bu İngiltere'de ve Amerika'da neden böyle olmuyor da bizde böyle oluyor?

Çünkü, halkımız iki partili sisteme yatkın olmakla birlikte, o ülkelerdeki gibi demokrasiyi temelden hazırlayan toplumsal kurumlara tam sahip değil.

Prens Sabahattin'in bir vakitler temas ettiği nokta bu.

Halkımız Osmanlı Devrinden süren bir gelenekle siyaset tecrübesine ve sezgisine sahiptir. Ancak, demokrasi eğer tam anlamıyla isteniyorsa, bu, en

küçük toplum ünitelerinden başlayarak yerleştirilecek bir ruh ve alışkanlık sorunudur.

1960'dan sonra da Kara Avrupası formüllerini denedik. Ama, o da Alman ve Fransız ve benzeri ülkelerin toplum yapısına uyan sistemdi.

Bizde, devlet yapısı alabildiğine merkeziyetçi, öğretim şu veya bu ülkenin kültürü etkisinde ve açık söyleyelim kişiliksiz iken, bu taban üzerinde, sağlıklı bir çok partililik, ya da iki partililik gerçekleştirilebilir mi?

Ama yanlış anlaşılmasın, tek parti egemenliği ya da diktatörlük olsun demek istemiyoruz. O zaten söz konusu bile olamaz.

Demek istediğimiz, çok partili, ya da iki partili düzeni sağlam temeller üzerine oturtmak için, toplumda, küçükten büyüğe bütün kurumları buna göre ayarlamak gerekir. Devlet yapısını, öğretim ve eğitim kurumlarını da.

Ancak, bu ayarlama şekilden ibaret olmamalı, özü olan bir düzenleme olmalı. O, öz, büyük milletimizin tarihinin derinliğinde yatıyor. O, öz, millet ahlâkı, millet ruhu ve millet amacıdır. Milletimizin büyük medeniyetinin, tek tek kişilerde, ufaktan büyüğe kurumlarda ve nihayet devlet yapısında, siyasî parti yapılarında, demokrasinin yapısında, balın peteği doldurması gibi yeniden dirilişiyle mümkündür.

Yoksa, şekilden ibaret demokrasi, milletin köklerinden derinden derine kuvvet almayan bir düzen, boş petek ve kısır kovan gibi yararsız olur.

Siyasî Partilerin kaderi, bu değişim, oluşum ve dirilişe bağlı.

KADROLAR VE LİDERLER

Demokraside, partiler nisbeten hür irade ile kurulup ve özgürlükle yürütüldüğünden, kadrolara ve liderlere büyük görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Dikta rejimlerinde partiler emirle kurulur ve âdeta askerî bir disiplinle yukardan aşağı yönetilir. Dış bir disiplin vardır onlarda. Demokrasiyi bir düzen olarak benimsemiş toplumlarda ise, partilerin böyle katı bir disiplini yoktur. Bu sebeple partiler kendi disiplinlerini kendileri kurmak zorundadırlar. Biz buna iç disiplin diyoruz. Yani ruh disiplini.

Taşkınlığa doğru gidecek ve yasal sınırları aşacak kitle heyecan ve hareketlerini devlet kuvvetlerinden önce liderler önlemelidir. Liderler, gereğinde kitleleri dizginlemesini bilmelidirler.

Bazı dönemlerde, geçmişin acı tecrübeleri sebebiyle yeni bir anlayışla demokrasiyi yeniden kurma gerekebilir –bugün bizde olduğu gibi–; bu durumda

liderler, konuşma ve davranışlarında çok ölçülü olmak zorundadırlar. Kadro kurmakta çok dikkatli, eskiye mümkün olduğu kadar benzememe çabasında çok titiz olmalıdırlar. Kadrolar da eski alışkanlıklardan sıyrılmaya çalışmalıdırlar.

Politika esnaflığı, kadroların itibârını yok eden bir görüntü verir. Yeni ve taze bir kadro, yeni ilkeler, prensip kararları ile ortaya çıkmalı ve bunlardan ödün vermemelidir.

Liderler ve kadrolar, duygusal, nostaljik davranmamalı, alerji uyandıracak söz ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.

Ülkemizde 12 Eylül öncesi partileri, açık bir fasit dairenin içine girmişlerdi.

Eski günlerin acı tatlı, hatalı sevaplı tecrübelerinden yararlanarak yeni bir demokrasi kurmayı denemelidir toplum. Yeni partiler, yeni liderler, yeni kadrolar, yeni bir üslûb ve yeni bir anlayışla yeni bir düzen denemesi olmalıdır bu.

Eski kadroların bir anda silinmesi beklenemez, ama, geçmiş dönemde büyük sorumlulukları olduğundan, yeni düzende en çok dikkat etmesi gerekenler de onlardır.

İnsanlığa yeniden gerçek düzen gelinceye kadar, çağdaş demokrasinin geliştirile geliştirile denenmesi dışında realist bir formül gözükmüyor. Kapitalizm, demokrasinin arka planı olarak kendini empoze ederken, komünizm ve her türlü sosyalizm, çağdaş demokrasiden yararlanmakta. İslâm kültür ve mede-

niyetinin mirasçıları da, eleştirel bir gözle bakarken, bugünkü siyasal ortamda demokrasiyi bir veri olarak görmek zorundadırlar. Bu, onların radikal bakışlarını zedeleyecek bir görüş ödünü değil, bir yöntem zarureti olmaktan öteye bir anlam taşımaz.

SİYASÎ PARTİLER VE YURTTAŞ

Ülkemizde partiye bağlılık, âdeta mistik bir dereceye yükselmekte. Bizce, bu dönemde devlet bütün kurumlarıyla bir partinin ne demek olduğunu, buna bağlılığın anlam ve derecesinin ne olması gerektiğini yurttaşlara açık ve seçik bir şekilde anlatmalı, konunun uzmanlarına bilim yoluyla yurttaşları geniş çapta aydınlatmaları vazifesini ve imkânını vermelidir.

Bir partiye mensup olmak, belli ve somut bir siyasî tercihten öte bir anlam taşımadığı halde, ülkemizde bu bağlılık âdeta dinsel bir bağlılık çapına yükselmektedir.

Bir çokları, bunu, hemeninden doğulu bir toplum olmamızla açıklarlar.

Biz böyle düşünmüyoruz. Bu anlamdaki doğu-batı ayrımları, oldukça askıda kalan, fazla genel, tarih gerçeğiyle bağdaştırılması güç, sunî ve temelsiz

ayrımlardır.

Partiye âdeta soyut ve fizikötesi bir bağla bağlanışın sebepleri bizce şunlar olabilir:

1– Bu partilerin kendi bünyemizden doğmayıp dışardan gelmeleri, bu yüzden de "esrarlı bir güç" izlenimini vermeleri. Gerçi, zaman içinde, dışardan da gelmiş olsa, bu partiler az çok yerlileşmekte, tabanı halk olduğundan onunla bütünleşmektedir. Ama, yine de, o ilk yabancılık, Avrupa'dan gelmişlik, kökün içerde olmayışı, kuvveti hesap edilemeyen, sıkıştırıldıkça minderden kaçan, bilinemez bir güç yedeği varmış hissini veren bir kavranılmazlık, siyasî partilere bu doğaüstü görünümü sağlamakta.

Parti mücadelelerinin, bu bâtıl inancı, ya da şuuraltı motifini gittikçe ortadan kaldıracağına güçlendirdiği gözlendi şu yüzyıla yaklaşan particilik hayatımızda.

Parti propagandalarında söylenecek söz, sınırlı ve belirli şeylerin yapılabileceği olmalıydı. Oysa, en söylenmeyen söz, buydu. Sınırsız vâadler, kendisine mistik bir bağla sıkısıkıya bağlı parti mensubunu sarhoş ediyordu âdeta.

Aynı sebepdendir ki, parti liderlerine de bağlılık belli bir siyasî teşkilatlanmanın mâkul kılacağı derecenin çok üstünde idi. Âdeta, parti lideri siyaset papası gibi yanılmazlıkla donanmışcasına bir güven duyulan kişiydi, parti mensuplarınca. Kendi başkanının yanıldığını düşünmek bir günahmışcasına, akla bu tür bir düşünce geldiğinde hemen koğuluyordu.

Parti liderlerine bu bağlılığı, Batı'da olduğu gibi, onların karizmatizmiyle açıklayanlar olmuşsa da, bize kalırsa, onu aşan, âdeta mistik ve metafizik bir dereceye ulaşan bir bağlılık söz konusuydu. Bir nevi, lider, partinin sembolüydü, parti onda özetleniyordu. Partiye atfedilen sevgi ve bağlılık otomatikman lider için de geçerli oluyordu. Âdeta lider, partinin canlı bir sembolüydü.

Geçmiş dönemlerdeki parti hayatında, ilkin bir partinin bir çok liderleri var ve başkan da liderlerin birincisi pozisyonunda iken giderek öbürleri silinmiş, yalnız parti başkanları lider olarak kalmıştı. Önceleri bir partiden bir çok kişi yurda dağılır ve meydanlarda konuşmalar yaparken giderek yalnız başkanların dolaşması, konuşması söz konusu olmuştu. İki kişilik bir maraton yarışına dönmüştü seçim kampanyaları. Yarış bittiğinde sesi kısılan, nefesi tükenen iki kişinin yarışması şekline.

2– Kültür değişimi sonucunda, Tanzimat'tan bu yana, ailede, okulda ve sokakta, giderek kendi inanç ve kültür kaynaklarına dayalı bir eğitimden mahrum olarak, hatta çoğu kez ona zıt düşünceler ve felsefelerle, daha doğrusu başıboşlukla yetişen nesiller, ruhlarında açılan metafizik boşluğu, inançsızlık eksiğini böyle bir bağlanışla kapatma eğiliminde olmuşlardır sanıyoruz. Şimdi giderek artan devletin din eğitimine verdiği önem, ümit edelim ki, ilerde bu dediğimiz açığı kapamış olsun. Ancak, bugüne kadar ihmal edilen bu nokta, 20. yüzyıldaki bir çok siyasî buhranlarımızın temelini teşkil etmektedir. Gençliğin ihtilâl, girişim ve örgütlenmelerine, anarşi

ve teröre kolaylıkla itilebilmesinin kökeninde de bu boşluk yatmaktadır. Gençler, âdeta metafizik bir ihtiyaçla bu örgütlerin kucağına düşmüşler, lider diye sunulan kişilere de âdeta onlara doğaüstü kudretler atfederek bağlanmışlardır. Bu acı serüven, yakın geçmişimizin korkunç trajedisinin hikâyesidir.

Genel olarak kültürsüzlük, karşılaştırmacı ve kritik edici, değerlendirici bir zihin işlekliğinden mahrumluk. Basının bunu sömürerek ortamı sürekli bir gerilim içinde tutması. Bunun da sebebi, eğitim ve öğretim kurumlarımızın ezberciliğe dayanışıdır. Bu konu, başlıbaşına bir konu olduğundan burada uzun uzun anlatılmayacak, ilerde fırsat bulduğumuzda üzerinde durulacak bir noktadır.

Liderlerin bu doğaüstü hâlesine bürünmemesi, partilerin bir din ya da tarikatmışcasına sarınılacak bir şey olmayıp sosyal, ekonomik ve siyasal bir görüş beraberliği olduğu fikri işlenir ve yurttaşa yerleştirilirse geçmişteki felâketler tekrar etmez.

ESARET RÜZGÂRI

Ortaçağda, Batı'da şatosu olan bir derebeyi, ufak da olsa, bir nevi bir devlet sahibi demekti. Şatoları yıkan topların icadı, bütün direnmelerine rağmen, derebeyliklerin sonu oldu. "Millî devlet" ler doğdu. En azından, bir ırk iddiasını taşıyan, coğrafî bakımdan da dağ, nehir, deniz gibi tabiî sınırları olan asgari genişlikteki bir toprağa, belli bir kültür düzeyi ve ülkü birliğindeki bir aydınlar kadrosuna sahip bir topluluk kurabilirdi böyle bir "millî devlet"i.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, silâh teknolojisindeki korkunç ilerleme, bu klasik devlet tipini, yani "millî devlet"i bir hayli sarstı, eskitti, zayıflattı. Belki henüz insanların çoğu, alışkanlıkla eski devlet anlayışını sürdürmektedir. Ama, artık nehirler, dağlar sınır olamıyor. Uçsuz bucaksız sanılan denizler, göl haline geldi. 2000 km.'yi giderek daha fazla bir mesafeyi aşan füzeler çağında, bir devletin boyutları ve nüfusu artık bildiğimiz ve alıştığımız rakamlarla

ifade edilemez. Bugünkü devletler, çoğunlukla Ortaçağ derebeyliklerinin durumuna düşmüşlerdir. Ergeç, ya bir bütün oluşturarak kurtulacaklar, ya bir bütünün içinde eriyecekler, ya da silinip gideceklerdir.

Bugünkü teknolojiyi göz önünde tutarsak, yakın geleceğin devleti, güvenlik açısından en az 10 milyon km^2 toprağa sahip, 250 milyon nüfuslu, ileri teknolojiye kavuşmuş bir sanayii ve bunlara denk bir kültür durumu olmalıdır. Bu ölçülerden aşağı derecede bir devlet tâbi olmak durumuna düşecek, yani, adı devlet olsa da, gerçekte devlet olmaktan çıkacaktır. Çünkü: devlet, egemenliği, kendi elinde olan topluluk demektir.

Bütünlüklerini koruyabilirlerse, geleceğe, dört devlet, varlığını koruyarak çıkabilecek gibi görünüyor bugün. Bunlar, Amerika, Rusya, Çin ve Hint devletleridir. Bunlardan ikisine şimdi süper devlet, süper güç deniyor. Yakın bir gelecekte, sadece, "devlet" denecek. Şimdi hâlâ kendilerine "devlet" denilenlere ise, ilerde yeni bir isim takılacak, "devlet-altı, yarı-devlet" gibi.

Çin ve Hindistan parçalanmazlar ve teknolojik gelişimlerini tamamlarlarsa, o zaman, onlar, belki de Amerika ve Rusya'dan daha güçlü devletler olarak, dünya egemenliğini ele geçirmeğe çalışacaklardır.

Artık, devlet denilen güç, kendine toprak olarak bütün dünyayı seçecektir. Daha aşağısını küçük görecek ve başka devlet oldukça kendini emniyette göremeyecektir.

Avrupa, bu gelecek tehlikeyi gördüğünden, çok

yavaş da olsa, istemeye istemeye de olsa, tek devlet olma yolunu tutmuş durumda. Bunun bile, onu, esaretten ya da yokolmaktan kurtaracağı çok şüpheli.

En acıklı durumda ve gelmekte olan tehlikeden habersiz görünen ülkeler, Afrika Ülkeleri ve İslâm ülkeleridir. Bilmiyorlar ki, bugün kuzeyden ve batıdan gelen istilâ tehlikesi, böyle giderse, yakın bir gelecekte, doğudan da zuhur edecektir. Bugün Rusya ve Amerika canım İslâm Ülkelerini istilâ ve işgal edip müslümanları, ayakları zincirli, kulakları küpeli pranga mahkûmları gibi esir kitleleri halinde kendi hizmetlerinde çalıştırmak ve yurtlarının bütün nimetlerini sömürmek istiyorlar. Yakın bir gelecekte, aynı isteği Çin ve Hint duyacak, eğer müslümanlar uyanmazsa.

İslâm Ülkeleri, en kısa zamanda, yeni bir devlet, medeniyet, kültür, ülke anlayışı modelini geliştirmek zorundadırlar. Bu ufak ufak devletçiklerle, bu vaktiyle Avrupalıların, suni olarak, âdeta cetvelle çizdikleri uydurma sınırlı devletçiklerle bir yere varamazlar.

Coğrafî adla siyasî adı, bölge adıyla devlet adını birbirine karıştırmamak gerekir. Lübnan, Suriye, Ürdün v.b., coğrafî yerlerdir; böyle olması devlet olmalarına yetmez. Ortadoğu'da bugünkü anlamda bile, devlet denilebilecek devlet, Osmanlı Devleti'ydi. Ortadoğu'da İslâm Ülkeleri, hep birleşip yeni bir devlet kurmazlarsa, Babil esaretinden beter ve ne zaman biteceği bilinemez korkunç bir esarete düşmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Tarihin kanunları sert ve acımasızdır. Gerekli

önlemi almayan topluluklar, en amansız felâketlerin kayalarına çarpıp tuzla buz olurlar.

Ne Amerika'da, ne Rusya'da, ne Çin ve ne de Hint'te bir ırk birliği vardır. Hepsinin iddiası ise, insanların özgürlüğü, eşitliği, mutluluğu gibi tüm insanlığa yönelik gözükmektedir. Ne gariptir ki, Çin ve Hint, çok ilkel durumda olduğu halde, kendi kültürlerinin dışında bir kültüre ülkelerinde hayat hakkı tanımıyorlar. İstiyorlar ki, gelecekteki varoluşlarını yine kendi kültürlerinin gelişimi ile sağlasınlar. Bu ülkelerin hedefi ve idealleri, kendi yerli kültürlerini bir insanlık kültürü gibi geliştirip, dünyaya hakim olmaktır. Kokuşmuş, iğrenç bâtıl itikatlarını bile feda etmek niyetinde değildirler.

Müslümanlar, Rusya'da, Çin'de, Hint'te ve ülkeleri işgal edilen her yerde, her haktan mahrum, hor ve hakir durumdadırlar; çarçabuk kendilerine gelip, Doğu Asya'da Doğu İslâm Federasyonunu, Ortadoğu'da Orta veya Merkez İslâm Federasyonunu ve Afrika'da Batı İslâm Federasyonunu ve daha sonra bu federasyonları sinesinde toplayan Büyük İslâm Konfederasyonu'nu kuramazlar ve buna kültür temeli olarak, geçmişte olduğu gibi, insanlık amaçlı islâm ülküsünü canlandırıp ruhlarda ateşleyemezlerse, bu hayat memat çözümüne eremezlerse, ölüm, yok olma ve esaret, mukadderdir.

Esaret rüzgârları, kızgın felâket çöllerinden yakıcı bir şekilde esiyor.

Uyanmayanlar için, ne acıklı son!

– SON –

İÇİNDEKİLER

7 İnsanlık ve Ortadoğu
10 Ortadoğu'nun Dramı: Gündemde Görünmeyen Gündem
13 Yara
16 Medeniyet Yıkımı
19 Varolma Sancıları
22 Avrupa, Nerede?
25 Ölmeyen Medeniyet I
27 Ölmeyen Medeniyet II
30 Ölmeyen Medeniyet III
33 Avrupa ve Biz
35 Dostluk Işığı ve Gölge
37 Ortak Pazar ve Türkiye
40 "Son Saldırı"
43 Avrupa, Nereye?
47 "Bağlantısızlar"
49 Alman Seçimleri Dolayısıyla
52 Maske ve Yüz
54 Toplum ve Devlet
57 Kuruluş
60 Nekahatın Sıhhatı
62 Asıl Sorun
65 Köprü Yıkılmışsa
68 Şehirlerimiz, Yeniden Şehirleştirilmeli
71 Fikir Savaşı
74 Yöntem
77 Yasalar ve Ortam
80 Çok Partililik
84 Beklenen Parti
86 Parti Kurma
88 Yeni Partilerin Oluşumu
91 Parti Düzeni
94 Siyasî Partilerin Kaderi
96 Kadrolar ve Liderler
99 Siyasî Partiler ve Yurttaş
103 Esaret Rüzgârı